

Sancti Hieronymi Stridoniensis Operum, Tomi ...

Continens Commentaria In Matthaevm, Et Epistolas Pavli Ad Galatas, Ad
Ephesios, ad Titum & Philemonem, & librum Didymi de spiritu sancto a
Hieronymo versum ... Ad Fidem Vetvstissimorum Exemplarivm, Dvcentis
Circiter Svblatis Erroribvs Emendata

Hieronymus, Sophronius Eusebius

Coloniae Agrippinae, 1616

Liber IV.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75102](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75102)

trarij sunt, sed ad tentandum Iesum pari mente consentiunt. Qui ergo iam supra in offensione denarij fuerant confutati, & aduersæ partis factionem viderant subrutam, debuerant exemplo moneri ne vltra molirentur insidias, sed maliuolentia & liuor nutrit impudentiam. Interrogat vnus ex legibus doctoribus, non scire desiderans, sed tentans, an interrogatus nosset quod interrogabatur, quod sit maius mandatum: non de mandatis interrogans, sed quod sit primum magnumque mandatum: vt cum omnia quæ Deus mandauerit, magna sint, quidquid ille responderit, occasionem habeat calumniandi: aliud asserens magnum esse de pluribus. Quicunque igitur nouit & interrogat non voto discendi, sed studio cognoscendi, an nouerit ille qui responditur, in similitudinem pharisæorum, non quasi discipulus, sed quasi tentator accedit.

Congregatis autem pharisæis, interrogauit eos Iesus, dicens: Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est? Dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: donec ponam tuos scabellum pedum tuorum? Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius est? Et nemo poterat ei respondere verbum: neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

CAPVT XXIII.

Tunc Iesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos, dicens: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundum opera verò eorum nolite facere. Dicunt enim, & non faciunt. Alligant enim onera grauiæ & importabilia, & imponunt in humeros hominû: digito autè suo nolunt ea mouere. Omnia verò opera sua faciunt vt videantur ab hominib. Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias. Amant autè primos recubitus in cænis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus rabbi.

d Alligant enim onera grauiæ & importabilia, & imponunt in humeros hominum, &c.] Hoc generaliter aduersus omnes magistros, qui grauiæ iubent, & minora nõ faciunt. Notandum autem quòd & humeri, & digitus, & onera, & vincula, quibus alligantur onera, spiritualiter intelligenda sunt.

e Omnia verò opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus.] Quicunque igitur ita facit quodlibet, vt videatur ab hominibus, scriba & pharisæus est.

f Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias. Amant quoque primos recubitus in cænis, &c.] Vt nobis miseris, ad quos pharisæorum vitia transierunt. Dominus cum dedisset mandata legis per Moysen, ad extremum intulit: Ligabis ea in manu tua, & erunt immota ante oculos tuos. Et est sensus: Præcepta mea sint in manu tua, vt opere compleantur: sint ante oculos tuos, vt die ac nocte mediteris in eis. Hoc pharisæi malè interpretantes, scribebant in membranis decalogum Moysi, id est, decem verba legis: complicantes ea & ligantes in fronte, & quasi coronam capiti facientes: vt semper ante oculos mouerentur: quod vique hodie Indi & Persæ & Babylonij faciunt, & qui hoc habuerit, quasi religiosus in populis iudicatur. Iusserat quoque aliud Moyses, vt in quatuor angulis palliorum hyacinthinas fimbrias facerent, ad Israëlitis populum dinoscendum, vt quomodo in corporibus circumcisio signum Iudaicæ gentis daret: ita & vestis haberet aliquam differentiam. Superstitiosi magistri captantes auram popularem, atque ex muliereculis sectantes lucra, faciebant grâdes fimbrias, & acutissimas in eis spinas ligabant: vt videlicet ambulantes & sedentes interdum pungerentur, & quasi hac admonitione retraherentur ad officia Domini, & ministeria eius. Quia ergo dixerat dominus: omnia opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus. Quod generaliter accusarat, nunc per partes diuidit: Pictariola illa decalogi, phylacteria vocabant, quòd quicunque habuisset ea, quasi ob custodiam & monumentum sui haberet, non intelligentibus pharisæis, quòd hæc in corde portanda sint, non in corpore: alioquin & armaria & arca habent libros, & notitiam Dei non habent. Hoc apud nos superstitiosa muliercula, in parulis euangelij, & in crucis ligno, & istiusmodi rebus (qui habent quidè zelû Dei, sed non iuxta scientiã) vsq; hodie factitant, culicem liquantes, & camelum glutientes. Istiusmodi erat fimbria parua & breuis ex lege præcepta: quam & mulier illa, quæ sanguine fluebat, tetigit in pallio Domini: sed non est compuncta superstitiosis sentibus pharisæorum, magisque sanata ad tactum eius. Cumque superflue dilatent phylacteria, & magnas faciant fimbrias, gloriam captantes ab hominibus, arguuntur in reliquis, cur quæran

Commentarij tertij in Matthæum finis.

COMMENTARIO RVM HIERONYMI in Matthæum

LIBER IV.

Congregatis autem pharisæis, interrogauit eos Iesus dicens: Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est? &c.] Qui ad tentandum Iesum fuerant congregati, & veritatem fraudulenta interrogatione carpere nitentur, occasionem præbuerunt confutationis suæ. Interrogaturque de Christo, cuius filius sit. Interrogatio Iesu nobis proficit vsque hodie contra Iudæos. Et hi enim qui consentunt Christum esse venturum, hominem simplicem & sanctum viri asserunt de genere Dauid. Interrogem ergo eos docti à Domino. Si simplex homo est, & filius tantum Dauid, quomodo Dauid vocet eum Dominum suum, non erroris incerto, nec propria voluntate, sed spiritu sancto. Testimonium autem quod posuit, de centesimo nono psalmo sumpsum est. Dominus igitur Dauid vocatur, non secundum id quòd de eo natus est, sed iuxta id quòd natus ex patre semper fuit, præueniens ipsum carnis suæ patrem. Iudæi ad deludendam interrogationis veritatem, friuola multa confingunt: vernaculum Abrahamæ asserentes, cuius fuerit filius Damascus Eliezer, & ex ipso persona scriptum psalmum, quod post eandem quinq; regum, Dominus Deus Domino suo dixerit Abrahamæ, sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quos interrogemus, quomodo Deus dixerit Abrahamæ ea quæ sequuntur: Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te. Et: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Et respondere cogamus, quomodo Abraham ante luciferum genitus sit, & sacerdos fuerit secundum ordinem Melchisedech: pro quo Melchisedech obtulerit panem & vinum, & à quo decimas prædæ acceperit.

b Et nemo poterat ei respondere verbum, neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.] Pharisæi & Sadducei quærentes occasionem calumniæ, & verbum aliquod inuenire, quod pateret insidijs, quia in sermonibus confutati sunt: vltro non interrogant, sed apertissimè comprehensum, Romanæ tradunt potestati. Ex quo intelligimus venena inuidiæ posse quidem superari, sed difficilè conquiscerè.

Hieron. Tom. 6.

D 3

primos

Psal. 63. b. c. 225 II

f. 226 II Psalm. 1. a. Supr. 21. b.

a. 227 I

b. 228 V

c. 229 II

D

Deut. 6. b.

Num. 15. a

Infr. 23. c.

Supr. 9. c.

HIERONIMUS

7. 8.

E

237
d 230
X

c 231
V
f 232
V
2. Cor. 5. d.
Col. 1. e.

d 233
X

F
h 234
V

i 235
X
k 236
V
Osee 6. d.
Sec. 70.
Ibid. 4. c.

l 237
V

Sup. 15. a.

primos accubitus in cenis, & primas cathedras in synagogis, & in publico gulam sectentur & gloriam, & vocentur ab hominibus Rabbi, quod Latino sermone magister dicitur. Denique sequitur.

a ¶ Vos autem nolite vocari, &c.] Nec magister, nec pater vocandus est alius, nisi Deus pater, & Dominus noster Iesus Christus. Pater, quia ex ipso sunt omnia. Magister, quia per ipsum omnia: vel quoniam per dispensationem carnis eius omnes reconciliati sumus Deo. Queritur, quare aduersum hoc preceptum, doctorem gentium Apostolus se esse dixerit: aut quomodo vulgato sermone, maxime in Palestina & Aegypti monasterijs se inuicem patres vocent. Quod sic soluitur: Aliud esse natura patrem vel magistrum: aliud indulgentia. Nos si hominem patrem vocamus, honorem avari deferimus: non auctorem nostrae ostendimus vitae. Magister quoque dicitur ex consuetudine veri magistri. Et ne infinita replicem: quomodo vnus per naturam Deus, & vnus filius, non praedicit ceteris, ne per adoptionem Dei vocentur & filij: ita & vnus pater & magister non praedicit alijs, vt abusiue appellentur patres & magistri.

b ¶ Va vobis scribae & pharisaei hypocritae, qui claud. &c.] Habentes scribae & pharisaei legis prophetarumque notitiam, sciunt Christum esse filium Dei: non ignorant nasci esse de Virgine: sed dum praedam de subiecta sibi plebe appetunt, nec ipsi introeunt in regna caelorum, nec eos qui poterant, intrare permittunt. Hoc est quod in Olee propheta arguit: Absconderunt sacerdotes viam, intersecerunt Sicimam. Et rursum: Sacerdotes non dixerunt, vbi est Dominus? Vel certe omnis magister, qui scandalizat malis operibus discipulos suos, claudit ante eos regnum caelorum.

c ¶ Va vobis scribae & pharisaei hypocritae, qui claud. &c.] Non eo studio seruamus quaesita quo quaerimus. Scribae & pharisaei totum lustrantes orbem, propter negotiationes vel diuersa lucra a discipulis captanda, quasi per imaginem sanctitatis, studium habebant de gentibus facere profelytum, id est, aduenam, & incircumciturum miscere populo Dei. Sed qui ante, dum esset ethnicus, simpliciter errabat, & erat semel filius gehennae, videns magistrorum vitia, & intelligens destruere eos opere, quod verbis docebant, reuertitur ad vomitum suum: & gentilis factus, quasi prauaricator poena maiori dignus erit. Filius autem vocatur gehennae, quomodo filius perditionis, & filius huius saeculi. Vnusquisque enim cuius opera agit, eius filius appellatur.

d ¶ Va vobis duces, &c.] Supra, vt nobis visum est, exposuimus, quid significaret traditio pharisaeorum, dicentium: Donum quodcunque est ex me, tibi proderit: nunc duplex, & ad vnam auaritia occasionem trahens, pharisaeorum traditio condemnatur, vt arguantur cuncta pro lucro facere, & non pro timore Dei. Sicut enim in phylacterijs & fimbrijs dilatatis opinio sanctitatis, captabat gloriam, & per occasionem gloriae quarebat lucra: sic alia traditionis iuuenta strophae impietatis arguit praecipitantes. Si quis in contentione

seu in aliquo iurgio, vel in causa ambiguo iurasset in templo, & postea conuictus esset mendacij, non tenebatur criminis reus. Sin autem iurasset in auro & pecunia, quae in templo sacerdotibus offerebatur, statim id, in quo iurauerat, cogebatur exoluere. Rursum: si quis iurasset in altari, periurij reum nemo tenebat. Sin autem iurasset in domo, vel in oblationibus, hoc est, in hostijs, in victimis, & in similia, & ceteris quae offeruntur Deo super altare: haec studiosissime repetebantur. Arguit ergo eos Dominus, & stultitiae & fraudulentiae: quod multo maius sit templum quam aurum, quod sanctificatur a templo: & altare quam hostiae, quae sanctificantur ab altari. Totum autem faciebant, non ob Dei timorem, sed ob diuitiarum cupiditatem.

e ¶ Va vobis scribae & pharisaei hypocritae, quia decimatis mentham & anethum, & cyminum, & reliquistis quae grauiora sunt, &c.] Multa in lege praecipita sunt, quae typos praerant futurorum. Alia vero aperta sunt iuxta psalmistam dicentem: Mandatum Domini lucidum, illuminans oculos: quae statim opera desiderant. Verbi gratia: Non adulterabis: non furum facies: non testimonium falsum dices, &c. Pharisaei autem, quia praecipitauerat Dominus (interim vt intellectus mysticos dimittamus) propter alimoniam sacerdotum, & leuitarum, quorum pars erat dominus, omnium rerum offerri in templo decimas: hoc vnus habebant studij: vt, quae iussa fuerant, comportarentur: cetera quae erant maiora, vtrum quis faceret, an non, prauidebant. Et ex hoc itaque capitulo arguit eos auaritia, quod studiosos etiam vilium holerum decimas exigant: & iudicium in disceptatione negotiorum, misericordiamque in pauperes, pupillos & viduas, & fidem in Deum, quae magna sunt, praetermittant.

f ¶ Duces caeci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.] Camelum puto esse secundum praesentis loci, & magnitudinem praecipitorum, iudicium, & misericordiam, & fidem. Culicem autem, decimas menthae, anethi, & cymini, & reliquorum vilium holerum. Haec contra praecipitum Dei, quae magna sunt, deuoramus, atque negligimus, & opinionem religionis in paruis, quae lucrum habent, diligentiam demonstramus.

g ¶ Va vobis scribae & pharisaei hypocritae, quia mundatis quod de foris est calicis & paropsidis, intus autem pleni estis rapina & immunditia, &c.] Diuersis verbis, eodem sensu quo supra, arguit pharisaeos simulationis atque mendacij, quod aliud ostendant hominibus foris, aliud domi agant. Non quod in calice & paropside eorum supersticio moraretur, sed quod foris hominibus ostenderent sanctitatem, in habitu, in sermone, in phylacterijs, in fimbrijs, in orationum longitudine, & ceteris huiusmodi: intrinsecus autem essent vitiorum fordibus pleni.

h ¶ Va vobis scribae & pharisaei hypocritae: quia similes estis sepulcris dealbatis, quae a foris parent hominibus speciosa, &c.] Quod in calice & paropside demonstrarat, eo quod foris loti essent, & intrinsecus sordidi: hoc nunc per exemplum sepulcrorum

repliat:

G

H

Psal. 18. b.

m. 238 V

2. Par. 24.

n. 239 X

o. 240 V

ברביה

ירירע

P. 241 V

D

Psal. 23. a.

Psal. 111. a.

Eccl. 14. c.

Luc. 19. f.

Dent. 32. b. Sec. 70.

Hier. 12. b.

A

repliat: quod quomodo sepulchra forinsecus lita sunt calce, & ornata marmoribus, & auro coloribusque distincta, intus autem plena sunt ossibus mortuorum: sic & peruersi magistri, qui alia docent, & alia faciunt, munditiam habitu vestis, & verborum humilitate demonstrant: intus autem pleni sunt omni spurcicia, auaritia, & libidine. Denique manifestus hoc ipsum exprimit, inferens: Sic & vos à foris quidem paretis hominibus iusti: intus autem pleni estis hypocrisis & iniquitate.

a ¶ *Va vobis scribe & pharisai hypocrite, quia edificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis: Si fuissetis in diebus patrum nostr. &c.* Prudentissimo syllogismo coarguit eos filios esse homicidarum, dum ipsi opinione bonitatis & gloria in populos, sepulchra aedificant prophetarum, quos maiores eorum interfecerunt, & dicunt: Si fuissetis tempore illo, non fecissetis ea, quae fecerunt patres nostri. Hoc autem etiam si sermone non dicant, opere loquantur ex eo, quod ambitiosè & magnificè aedificent memorias occisorum, quos à patribus suis esse iugulatos non negant.

b ¶ *Et vos implete mensuram patrum vestrorum.* Probato superioribus dictis, quod filij essent homicidarum, & eorum, qui prophetas occidissent: nunc concludit quod voluerat, & quasi extremam syllogismi partem ponit. *Et vos implete mensuram patrum vestrorum.* Quod illis defuit, vos adimplete. Illi interfecerunt seruos, vos Dominum crucifigite. Illi prophetas, vos eum, qui à prophetis predicatus est.

c ¶ *Serpentes, geminina viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennae?* Hoc ipsum & Ioannes Baptista dixerat. Sicut ergo de viperis nascuntur viperæ, sic de homicidis patribus, vos, inquit, nati estis homicidæ.

d ¶ *Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, &c.* Hoc quod ante dixeramus: implete mensuram patrum vestrorum, ad personam Domini pertinere, eò quod occidendus esset ab eis: potest & ad discipulos eius referri, de quibus nunc dicit: Ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, & ex illis occidetis & crucifigetis, & flagellabit in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitate: vt impleatis mensuram patrum vestrorum. Simulque oblerua iuxta apostolum scribentem ad Corinthios, varia esse dona discipulorum Christi. Alios prophetas, qui ventura prædicent. Alios sapientes, qui nouerunt, quando debeant profere sermonem. Alios scribas in lege doctissimos: ex quibus lapidatus est Stephanus, Paulus occisus, crucifixus Petrus, flagellati in actibus Apostolorum discipuli, & persecuti eos sunt de ciuitate in ciuitatem, expellent de Iudæa, vt ad gentium populum transmigrarent.

e ¶ *Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zacharie filij Barachie, quem occidistis inter templum & altare, &c.* De Abel nulla est ambiguitas, quin is sit, quem Cain frater eius occiderit. Iustus autem non solum ex Domini nunc sententia, sed ex Genesis testimonio comprobatur, vbi accepta eius à Deo narrantur munera. Querimus quis iste sit Zacharias filius Barachie: quia multos legimus Zacharias. Et ne libera nobis tribueretur erroris facultas, additum est: quem occidistis inter templum & altare. In diuersis diuersa legi, & de eo singulorum opiniones ponere. Alij Zachariam filium Barachie dicunt, qui in duodecim prophetis vndecimus est:

similes estis sepulchris dealbatis, q̄ à foris parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcicia. Sic & vos à foris quidè paretis hominibus iusti: intus autè pleni estis hypocrisis & iniquitate. m. *Va vobis scribe & pharisai hypocrite: quia edificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis: Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non fuissetis socij eorū in sanguine prophetarum. Itaq; testimonio estis vobismetipsis: quia filij estis eorū, qui prophetas occiderunt.* n. *Et vos b implete mensuram patrum vestrorum.* Serpentes, c geminina viperarū, quomodo fugietis à iudicio gehennæ. o. *Ideo d ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes, & scribas: & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabit in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem, vt e veniat super vos omnis sanguis iust, qui effus' est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zacharie filij Barachie, quem occidistis inter templum & altare.* Amen dico vobis: venient hæc omnia super generationem istam. p. Hierusalem, f Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt: quotiens volui cōgregare filios tuos, quemadmodum gallina voluit cōgregare pullos suos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra

patrisque in eo nomen consentit: sed vbi occisus sit inter templum & altare, scriptura non loquitur, maximè cum temporibus eius vix ruina templi fuerint. Alij Zachariam, patrem Ioannis intelligi volunt, ex quibusdam apocryphorum somnijs approbantes, quod propterea occisus sit, quia Saluatoris prædicauerit aduentum. Hoc quia de scripturis nō habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Alij istum volunt esse Zachariam, qui occisus est à Ioas rege Iudæ inter templum & altare, sicut Regum narrat historia. Sed obseruandum, quod ille Zacharias non sit filius Barachie, sed filius Ioiadæ sacerdotis. Vnde & scriptura refert: Non fuit recordatus Ioas patris eius Ioiadæ, quia sibi fecisset bona. Cum ergo & Zachariam teneamus, & occisionis contentiat locus: querimus quare Barachie dicatur filius, & non Ioiadæ? Barachia lingua nostra, benedictus Domini dicitur: & sacerdotis Ioiadæ iustitia, Hebræo nomine demonstratur. In euangelio quo vtuntur Nazareni, pro filio Barachie, filium Ioiadæ reperimus scriptum. Simpliciores fratres inter ruinas templi & altaris, siue in portarum exitibus, quæ Siloam ducunt, rubra saxa monstrantes, Zacharie sanguine putant esse polluta. Non condemnamus errorem, qui de odio Iudæorum, & fidei pietate descendit. Dicamus breuiter, quare sanguis Abel iusti, vsque ad Zachariam filium Barachie ab illa generatione requiratur, cum neutrum eorum occiderit. Regula scripturarum est, duas generationes bonorum & malorum nosse, hoc est, singulorum singulas. De bonis sumamus exempla: Quis ascendit in montem Domini: aut quis requiescet in monte sancto eius? Cumque plures qui ascendunt in montem Domini descripsisset, qui diuersis fuere ætatibus, postea infert: Hæc est generatio querentium Dominum, querentium faciem Dei Iacob. Et in alio loco de omnibus sanctis: Generatio iustorum benedicetur. De malis verò, vt in præfenti loco: Generatio viperarum. Et: Requiritur omnia à generatione ista. Et in Ezechiele, cum peccata terræ descripsisset, sermo propheticus adiecit: Si Noë, & Iob & Daniel ibi fuerint inuenti, non dimittam peccata terræ illi: Omnes iustos, qui similes forent virtutibus eorum, per Noë, & Iob, & Daniel, volens intelligi. Ergo & isti, qui similia Cain & Ioas contra apostolos gesserint, de vna generatione esse referuntur.

¶ *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt: quotiens volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina, &c.* Hierusalem, non laxa & ædificia ciuitatis, sed habitatores, quam plangit patris affectu, sicut & in alio loco legimus, quod videns eam fleuerit. In eo autem quod dicit: quotiens volui congregare filios tuos: omnes retrò prophetas à se missos esse testatur. Gallinæ quoque similitudinem congregantis sub alas pullos suos, in cantico Deuteronomij legimus: Sicut aquila protegit nidum suum, & super pullos suos desiderauit, expandens alas suas suscepit eos, & culit super pennas suas.

¶ *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Hoc ipsum ex persona Hieremie iam antè dixerat: Reliqui domum meam: dimisi hereditatem meam: facta est mihi hereditas mea quasi spelunca hyena. Desertam Iudæorum domum, id est, templum illud, quod fulgebat angustius, oculis comprobamus: quia habitatorem Christum perdidit, & hereditatem præcipere gestiens, occidit heredem.

Luc. 3. b.

Cor. 7. b.

Act. 5. g.

Gen. 4. 2.

HIERON
M. 7. 8.

CANON

E

a 242

II

b 243

II

c 244

I

d 245

X

F

e 246

VI

f 247

VI

g 248

II

A. B. s. b.

I. Ioan. 2. c.

a ¶ Dico enim vobis: non me videbitis à modo, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini. Ad Hierusalem loquitur, & ad populum Iudæorum: Vesciculum autem istum, quo & paruuli atque lactentes in ingressu Hierusalem Domini Saluatoris vsi sunt, quando dixerunt: Benedictus qui venit in nomine Domini: *Osanna in excelsis: sumpsit de centesimo decimo septimo psalmo, qui manifestè de aduentu Domini scriptus est.* Et quod dicit, hoc vult intelligi: Nisi penitentiam egeritis, & confessi fueritis ipsum me esse, de quo propheta cecinerunt, filium omnipotentis patris, meam faciem non videbitis. Habent Iudæi datum sibi tempus penitentiae, confiteantur benedictum, qui venit in nomine Domini, & Christi ora percipiant.

CAPVT XXIV.

ET egressus Iesus de templo, ibat, & accesserunt discipuli eius, vt ostenderent ei edificationes templi. Ipse autem respondens, dixit illis: Videtis hæc, &c.] Iuxta historiam manifestus est sensus. Recedente autem Domino de templo, omnia legis edificia, & compositio mandatorum ita destructa est, vt nihil à Iudæis possit impleri: & capite sublato, vniuersa inter se membra compungent.

c ¶ Sedente autem eo super montem Oliueti, accesserunt ad eum discipuli secretò, dicentes: Dic nobis quando hæc erunt: & quod signum aduentus tui, & consummationis sæculi? Et respondens Iesus dixit eis: Videte ne quis vos seducat. Sed in monte Oliueti, vbi verum lumen scientiae nascebatur: & accedunt ad eum discipuli secretò: qui mysteria, & futurorum reuelationem nosse cupiebant, & interrogant tria. Quo tempore Hierusalem destruetur, quo venturus Christus, quo consummatio sæculi futura sit.

d Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus, & multos seducunt. Quorum vnus est Simon Samaritanus, quem in actibus apostolorum legimus, qui se magnam dicebat esse Dei virtutem: hæc quoque inter cætera in suis voluminibus scripta dimittens: Ego sum sermo Dei, ego sum speciosus, ego paraclæticus, ego omnipotens, ego omnia Dei. Sed & Ioannes apostolus in epistola sua loquitur: *Audistis, quia Antichristus venturus est: nunc autem Antichristi multi sunt.* Ego reor omnes hæretarchas Antichristos esse, & sub nomine Christea docere, quæ contraria sunt Christo. Nec mirum, si aliquos ab his videamus seduci, cum Dominus dixerit: *Et multos seducunt.*

e ¶ Audituri enim estis prælia, & opiniones præliorum, videte ne turbemini. Oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis. Cum hæc igitur fieri viderimus, non putemus diem instare iudicij, sed in tempus aliud referuari, cuius signum perspicuè in consequentibus ponitur.

f ¶ Consurget enim gens contra gentem, & regnum in regnum, & erunt pestilentia, & fames, & terremotus per loca. Hæc autem omnia initia sunt dolorum. Non ambigo, & hæc quidem iuxta litteram futura quæ scripta sunt: sed mihi videtur regnum contra regnum: & pestilentia eorum, quorum sermo serpit vt cæcer, & fames audiendi verbum Dei, & commotio vniuersa

stra deserta. Dico enim vobis, non me videbitis à modo, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini.

CAPVT XXIV.

ET egressus Iesus de templo, ibat: Et accesserunt discipuli eius, vt ostenderent ei edificationes templi. Ipse autem respondens, dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, nõ relinquetur hic lapis super lapidem, qui nõ destruat. Sedente autem eo super monte Oliueti, accesserunt ad eum discipuli secretò, dicentes: Dic nobis quando hæc erunt: & quod signum aduentus tui, & consummationis sæculi? Et respondens Iesus, dixit eis: Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus, & multos seducunt. Audituri enim estis prælia, & opiniones præliorum, videte ne turbemini. Oportet enim hæc fieri, sed nõdum est finis. Consurget enim gens contra gentem, & regnum contra regnum: & erunt pestilentia, & fames, & terremotus per loca. Hæc autem omnia initia sunt dolorum. Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus, propter nomen meum. Et tunc scandalizabuntur multi, & inuicem tradent, & odio habebunt inuice. Et multi pseudoprophetae surgent, & seducunt multos: & quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Qui autem perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et prædicabitur hoc euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Cũ ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, stãte in loco sancto: qui legit, intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes, & qui in tecto, nõ descendat tollere aliquid de domo sua: & qui in agro, nõ reuertatur tollere tunicam suam.

h Vnde desolationum erit vsque ad consummationem temporis: & consummatio dabitur super solitudinem. De hoc & Apostolus loquitur, quod homo iniquitatis & aduersarius, elcuandus sit contra omne quod dicitur Deus, & colitur: ita vt audeat stare in templo Dei, & ostendere quod ipse sit Deus, cuius aduentus secundum operationem destruat eos, & ad Dei solitudinem redigat, quæ se suscepit. Potest autem simpliciter aut de Antichristo accipi, aut de imagine Cæsaris, quam Pilatus posuit in templo, aut de Hadriani equestri statua, quæ in ipso sancto sanctorum loco vsque in presentem diem stetit. Abominatio quoque secundum veterem scripturam, idolum nuncupatur: & idcirco additur desolationis, quod in desolato templo atque destructo idolum positum sit.

i ¶ Tunc hi, qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: & qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua: & qui in agro, &c.] Abominatio desolationis intelligi potest, & omne dogma peruerum: quod cum viderimus stare in loco sancto, hoc est in ecclesia, & se ostendere Deum, debemus fugere de Iudæa ad montes, hoc est, dimissa occidente littera & Iudaica prauitate, appropinquare montibus æternis, & de quibus illuminat mirabiliter Deus, & esse in tecto & in domate, quo non possint ignita diaboli iacula peruenire, nec descendere & tollere aliquid de domo cõuersionis pristinae, nec querere

G
ad hunc.

g ¶ Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum, &c.] Per apostolos omnium credentium persona signatur: non quod eo tempore apostoli in corpore reperendi sint.

h ¶ Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum, &c.] Non omnium negauit fidem, sed multorum. Multi enim vocati, pauci uero electi. Nam in apostolis & similibus eorum permatura est charitas, de qua scriptum est: *Aque multe non poterunt extinguere charitatem.* Et ipse Paulus: *Quis nos separabit à charitate Christi: tribulationem, an angustiam, an famem?* & reliqua.

i ¶ Et prædicabitur hoc euangelium regni in vniuerso orbe, &c.] Signum Domini aduentus est euangelium in toto orbe prædicari, vt nullus sit excusabilis: quod aut iam completum, aut in breui cernimus esse complendum. Non enim puto aliquam remansisse gentem, quæ Christinomen ignoret. Et quamquam non habuerit prædicatorem, tamen ex vicinis nationibus, opinionem fidei non potest ignorare.

k ¶ Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, &c.] Quando ad intelligentiam prouocamus, mysticum monstratur esse quod dictum est. Legimus autem in Daniele hoc modo: *Et in dimidio hebdomadis auferetur sacrificium & libamina, & in templo abominatio*

desolationum erit vsque ad consummationem temporis: & consummatio dabitur super solitudinem. De hoc & Apostolus loquitur, quod homo iniquitatis & aduersarius, elcuandus sit contra omne quod dicitur Deus, & colitur: ita vt audeat stare in templo Dei, & ostendere quod ipse sit Deus, cuius aduentus secundum operationem destruat eos, & ad Dei solitudinem redigat, quæ se suscepit. Potest autem simpliciter aut de Antichristo accipi, aut de imagine Cæsaris, quam Pilatus posuit in templo, aut de Hadriani equestri statua, quæ in ipso sancto sanctorum loco vsque in presentem diem stetit. Abominatio quoque secundum veterem scripturam, idolum nuncupatur: & idcirco additur desolationis, quod in desolato templo atque destructo idolum positum sit.

l ¶ Tunc hi, qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: & qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua: & qui in agro, &c.] Abominatio desolationis intelligi potest, & omne dogma peruerum: quod cum viderimus stare in loco sancto, hoc est in ecclesia, & se ostendere Deum, debemus fugere de Iudæa ad montes, hoc est, dimissa occidente littera & Iudaica prauitate, appropinquare montibus æternis, & de quibus illuminat mirabiliter Deus, & esse in tecto & in domate, quo non possint ignita diaboli iacula peruenire, nec descendere & tollere aliquid de domo cõuersionis pristinae, nec querere

Supr. 20. b.
Cant. 8. c.
Rom. 8. g.
Dan. 9. g. Sec. 70.
2. Thim. 4.
Mich. 2. c. Sec. 70. Psal. 75. a.

quæ

A

Mar. 6. b

quæ retrorsum sunt, sed magis ferere in agro spiritualium scripturarum, ut fructus capiamus ex eo. Nec tollere alteram tunicam, quam Apostoli habere prohibentur. De hoc loco, id est, de abominatione desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stante in loco sancto, multa Porphyrius tertio decimo operis sui volumine contra nos blasphemavit: cui Eusebius Cæsariensis Episcopus, tribus respondit voluminibus, decimo octavo, decimo nono, & vigesimo. Apollinarius quoque scripsit plenissimè: superflucque conatus est vno capitulo velle disserere, de quo tantis versuum milibus disputatum est.

a ¶ *Væ autem prægnantibus & nutriendibus in illis diebus, &c.*] Væ illis animabus, quæ non in perfectum virum sua gemina perduxerunt: sed initia habent fidei, ut enutritione indigeant magistrorum. Hoc quoque dici potest, quod in persecutione Antichristi, seu Romanæ captivitatis, prægnantes & nutriendæ vteri, & filiorum sarcina prægrauati, expeditam fugam habere non quierint.

b ¶ *Orate autem, ut non fiat fuga vestra hyeme vel sabbato, &c.*] Si de captiuitate Hierusalem voluerimus accipere, quando à Tito & Vespasiano capta est, orare debent, ne fuga eorum hyeme vel sabbato fiat: quia in altero duritia frigoris prohibet ad solitudines pergere, & in montibus desertisque latitare. In altero, aut transgressio legis est, si fugere voluerint: aut mors imminens, si remanserint. Si autem de consummatione mundi intelligitur: hoc præcipit, ut non refrigescat fides nostra, & in Christum charitas: neque ut otiosi in opere Dei torpeamus virtutum sabbato.

c ¶ *Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi, &c.*] Abbreuiatos dies non secundum deliramenta quorundam (qui putant temporum momenta mutari, nec recedantur illius scripti: Ordinatione tua permanet dies) sed iuxta temporum qualitatem sentire debemus, id est, abbreuiatos non mensura, sed numero, ut quomodo in benedictione dicitur: Longitudine dierum replebo eum: sic & nunc abbreuiati dies intelligantur: ne temporum mora, fides concutiat credentium.

d ¶ *Tunc si quis vobis dixerit: ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere, &c.*] Multi captiuitatis Iudaicæ tempore principes exitere, qui Christos esse se dicerent, intantum ut obsidentibus Romanis tres intus fuerint factiones. Sed melius de consummatione mundi intelligitur.

e ¶ *Surgent enim Pseudochristi & Pseudopropheta, & dabunt signa magna & prodigia: ita ut in errorem inducantur, &c.*] Tripliter, ut ante iam dixi, locus hic differendus est, aut de tempore obsidionis Romanæ, aut de consummatione mundi, aut de hereticorum contra Ecclesiam pugna, & istiusmodi Antichristi, qui sub opinione falsæ scientiæ contra Christum dimicant.

f ¶ *Si ergo dixerint vobis: ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere, &c.*] Si quis promiserit vobis, quod in deserto gentium, & Philosophorum dogmate Christus moretur: aut in hereticorum penetralibus, qui Dei pollicentur arcana, nolite exire, nolite credere: siue (quia persecutio- nis & angustiarum tempore semper Pseudopropheta decipiendi inueniunt locum) si quis sub nomine Christi se iactare voluerit, non statim accommodeis fidem.

g ¶ *Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & pariet vsque in Occiden-*

tem: ita erit & aduentus filii hominis.] Nolite exire, nolite credere, quod filius hominis vel in deserto gentium sit, vel in penetralibus hereticorum: sed quod ab Oriente vsque in Occidentem fides eius in Catholicis Ecclesiis fulgeat. Hoc quoque dicendum, quod secundus Saluatoris aduentus non in humilitate ut prius, sed in gloria demonstrandus sit. Stultum est itaque cum in paruo loco, vel abscondito quætere, qui totius mundi lumen sit.

h ¶ *Vbiunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ, &c.*] De exemplo naturali, quod quotidie cernimus, Christi instruitur sacramento. Aquilæ & vultures etiam trans maria dicuntur sentire cadauera, & ad escam huiusmodi congregari. Siergo irrationabiles volucres naturali sensu tantis terrarum spaciis & maris fluctibus separata, paruum cadauer sentiunt, vbi iaceat: quanto magis nos, & omnis multitudo credentium debet festinare ad eum, cuius fulgur exit ab Oriente, & pariet vsque ad Occidentem: Possumus autem corpus, id est, salua, quod significantius Latine dicitur, cadauer, ab eo quod per mortem cadat, passionem Christi intelligere ad quam pronocamur, ut vbiunque in scripturis legitur, congregemur, & per illam venire possimus ad verbum Dei, ut est illud: Foderunt manus meas & pedes meos. Et in Esaia: Sicut ouis ad

victimam ductus, & cætera his similia. Aquilæ autem appellantur sancti, quibus innouata est iuuentus ut aquilæ: & qui iuxta Esaia plumescunt, & assument alas, ut ad Christi veniant passionem.

i ¶ *Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum: & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur, &c.*] Sol & luna obscurabuntur, & non dabunt lumen suum: & cætera astra cadent de cælo, virtutesque cælorum commouebuntur, non diminutione luminis (alioquin legimus Solem septuaginta annorum habiturum luminis) sed quod ad comparationem veræ lucis omnia visui tenebrosa sint. Si itaque iste Sol, qui nunc per totum orbem rutilat, & luna quæ secundum est luminare: & stellæ, quæ ad solatium noctis accensa sunt, omnesque virtutes, quas angelorum multitudines intelligimus, in aduentu Christi in tenebras reputabuntur, decutiatur supercilium eorum, qui se sanctos arbitantes, præsentiam iudicis non formidant.

k ¶ *Et tunc parebit signum filii hominis in cælo, &c.*] Signum hic, aut crucis intelligamus, ut videant (iuxta Zachariam & Ioannem) Iudæi quem compunxerunt: aut vexillum victoriæ triumphantis.

l ¶ *Et tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis, &c.*] Plangent hi qui municipatum non habere in cælis, sed scripti sunt in terra.

m ¶ *Et mittet angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos eius, &c.*] De hac tuba & Apostolus loquitur, & in Apocalypsi Ioannis legitur: & in veteri Testamento, tubæ ductiles ex auro, & ære, argentoque fieri præcipiuntur, ut sublimia doctrinarum resonent sacramenta.

n ¶ *Ab arbore autem fici discite parabolam: cum iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis, quia propè est aestas, &c.*] Sub exemplo arboris, docuit consummationis aduentum. Quomodo, inquit, quando teneri fuerint in arbore ficus cauliculi, & gemma erumpit in florem, cortexque folia parturit, intelligitis ætatis aduentum, & Fauonii ac veris introitum. Ita cum hæc omnia, quæ scripta sunt, videritis, nolite putare

h 249

II.

i 250

VI.

k 251

II.

l 252

VI.

m 253

II.

n 254

VI.

o 255

V.

p 256

V.

q 257

V.

r 258

II.

s 259

II.

t 260

II.

u 261

II.

v 262

II.

w 263

II.

x 264

II.

y 265

II.

z 266

II.

aa 267

II.

ab 268

II.

ac 269

II.

ad 270

II.

ae 271

II.

af 272

II.

ag 273

II.

ah 274

II.

ai 275

II.

aj 276

II.

ak 277

II.

HIERON
7.8

Psal. 21. d

Esa. 23. c

Psal. 102. a

Esa. 40. g

D

Esa. 30. f

Zach. 12. e

Ioa. 19. g

1. Cor. 15. g

1. Thess. 4. d

Apocal. 3.

Num. 10. a

CANON E

iam adesse consummationem mundi, sed quasi proemia & praecursores quosdam venire, ut ostendant, quod propè sit & in ianuis.

a ¶ Amen dico vobis, quia non prateribit generatio haec, donec omnia ista fiant, &c.] Supra diximus generationes bonorum & econtrariò malorum esse singulas. Igitur aut omne genus hominum significat, aut specialiter Iudaeorum.

b ¶ Caelum & terra transibunt, &c.] Caelum & terra transibunt immutatione, non abolitione sui: alioquin quomodo Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent: si caelum, in quo ista sunt, terraq; non fuerit.

c ¶ De die autem illa, & hora nemo scit: neque angeli caelorum, nisi solus pater, &c.] In quibusdam Latinis codicibus additum est, neque filius: cum in Graecis, & maximè Adamantii & Pierii exemplaribus hoc non habeatur ascriptum: sed quia in nonnullis legitur, differendum videtur. Guepta Arius & Eunomius: quasi ignorantia magistri, gloria discipulorum sit, & dicunt. Non potest æqualis esse qui novit, & qui ignorat. Contra quos breuiter ista dicenda sunt, cum omnia tempora fecerit Iesus, hoc est, verbum DEI: Omnia enim per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil: In omnibus autem temporibus, etiam dies iudicii sit: qua consequentia potest eius ignorare partem, cuius totum nouerit? Hoc quoque dicendum est: Quid est maius, notitia patris, an iudicii? Si maius nouit, quomodo ignorat, quod maius est?

Scriptum legitur: Omnia, quae patris sunt, mihi tradita sunt. Si omnia patris filii sunt, qua ratione vnus sibi diei notitiam reseruauit, & noluit eam communicare cum filio? Sed & hoc inferendum: Si nouissimum diem temporum ignorat, ignorat & penultimum, & retrorsum omnes. Non enim potest fieri, ut qui primum ignorat, sciat, quid secundum sit. Igitur quia probauimus non ignorare filium consummationis diem, causa reddenda est, cur ignorare dicatur. Apostolus super Salvatore scribit: In quo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae absconditi. Sunt ergo omnes thesauri in Christo sapientiae & scientiae: sed absconditi sunt. Quare absconditi sunt: Post resurrectionem interrogatus ab Apostolis, de die, manifestius respondit. Non est vestrum scire tempora vel momenta, quae pater posuit in sua potestate. Quando dicit, non est vestrum scire, ostendit, quod ipse sciat, sed non expediat nosse Apostolis: ut semper incerti de aduentu iudicii, sic quotidie viuant, quasi die alia iudicandi sint. Denique & consequens Euangelii sermo id ipsum cogit intelligi: dicens quoque patrem solum nosse, in patre comprehendit & filium. Omnis enim pater filii nomen est.

d ¶ Sicut autem in diebus Noe, ita erit & aduentus filii hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, &c.] Queritur, quomodo supra scriptum sit. Surget enim gens contra gentem, & regnum contra regnum, & erunt pestilentiae & fames, & terrae motus, & nunc ea futura memorentur, quae pacis indicia sunt. Sed existimandum iuxta Apostolum, quod post pugnas, & dissensiones, pestilentias, & fames, & terrae motus, & caetera quibus genus vastatur humanum, breui subsecutura sit pax: quae quies omnia repro-

mittat, ut fides credentium comprobetur, utrum transactis malis sperent iudicem esse venturum. Hoc est enim, quod in Paulo legitur: Quando dixerint, pax & securitas, tunc repente in eis superueniet interitus: sicut dolor parturientis, & non effugiet.

e ¶ Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur, & vnus relinquetur. Duo molentes in mola: vna assumetur, & vna relinquetur, &c.] Tunc, inquit, duo erunt in agro, quando tempore videlicet consummationis atque iudicii, duo in agro pariter inueniuntur eundem habentes laborem, & quasi parem sementem, sed fructus laboris non æque recipientes. Duæ quoque molentes simul erunt: vna assumetur, & vna relinquetur. In duobus qui in agro commorantur, & in duabus quae pariter molunt: vel Synagogam intellege, vel Ecclesiam: quod simul molere videantur in lege, & de eisdem scripturis farinam terere praceptorum Dei: vel caeteras haereses, quae de vtroque Testamento, aut de altero videntur molere farinam doctrinarum suarum: & cum vnum nominis Christiani propositum habeant, non eandem mercedem recipient, aliis assumptis & aliis derelictis.

f ¶ Vigilate ergo: quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit, &c.] Perpicue ostendit, quare supra dixerit: De die autem illa & hora nemo scit, neque filius hominis, neque angeli, nisi pater solus: quod non expediat scire Apostolis, ut pendulae expectationis incerto, semper eum credant esse venturum, quæ ignorant, quando venturus sit. Et non dixit: quia nescimus, qua hora venturus sit Dominus, sed nescitis. Praemissoque patrisfamilias exemplo, cur reticeat consummationis diem, manifestius docet, dicens. g ¶ Ideo & vos estote parati: quia nescitis, qua hora filius hominis venturus est. Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit, &c.] Plenius inculcat & replicat: quare de die consummationis & hora, nec angelos caelorum scire praedixerit, sed solum patrem, quod non expediat scire Apostolis: & exemplum patrisfamilias, hoc est, sui & fidelium seruorum, id est, Apostolorum ad cohortationem sollicitae mentis interserit: ut spe praemiorum ministrent conferuis in tempore suo cibaria doctrinarum.

h ¶ Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo: moram facit Dominus meus venire, & coeperit percutere conferuos suos: manducet autem, & bibat cum ebriis, &c.] Ex superioribus pendet: quod sicut sollicitus seruus & semper aduentum Domini praestolans, tradit conferuis cibaria in tempore suo, & postea super omnia bona patrisfamilias constituitur: ita è contrario, qui iuxta Ezechielem dixit: In tempora longa fiet istud, & non putat Dominum citò esse venturum, factus securior, vacat epulis atque luxuria, & non lenem patremfamilias, sed seuerissimum sentiet iudicem.

i ¶ Veniet Dominus serui illius, in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis. Illic erit fletus & stridor dentium.] Hoc ipsum docet, ut sciant, quando non putatur Dominus, tunc cum esse venturum, & vigilantiae ac sollicitudinis dispensatores admonet. Porro quod dicit, diuidet eum: non quo gladio eum dissecet, sed

t 260 VI. u 261 V.

x 262 V.

y 263 VI.

z 264 II.

a 265 V.

b 266 V.

loam. r. a F

c 267 V.

Luc. 10. e

Col. 2. a

Act. 1. a

G

1. Thess. 5. a

H

Eccl. 12. f

quo

A quo à sanctorum consortio cum separet: & partem eius ponat cum hypocritis: cum his videlicet, qui erant in agro, & qui molebant: & nihilominus derelicti sunt. Sæpe diximus hypocritam aliud esse, aliud ostendere: sicut & in agro & in mola idem videbatur facere, quod Ecclesiasticus vir, sed exitus diuersæ voluntatis apparuit.

CAPVT XXV.

Tunc simile erit regnum celorum decem virginibus, quæ accipientes, &c.] Hanc parabolam, id est, similitudinem decem virginum fatuarum atque prudentium, quidam simpliciter in virginibus interpretantur: quarum alie iuxta Apostolum, & corpore & mente sunt virginis: alie virginitatem tantum corporum referuantes, vel cetera opera non habent proposito suo similia: vel parentum custodia seruata, nihilominus mente nuptiarum. Sed mihi videtur ex superioribus alius sensus esse, qui dicitur: & non ad virginalia corpora, sed ad omne hominum genus comparatio pertinere. Sicut enim duo in agro, & duæ molentes, duos significant populos, Christianorum & Iudæorum, siue sanctorum & peccatorum, qui in Ecclesia constituti, videntur quidem & ipsi arare & molere, sed cuncta in hypocriti faciunt: sic & nunc decem virginis omnes homines complectuntur, qui videntur Deo credere, & applaudunt sibi in scripturis sanctis, tam Ecclesiasticos quam Iudæos atque hereticos. Qui iccirco omnes virtutes appellantur: quia gloriantur in vniuersi Dei notitia, & mens eorum idololatriæ turba non confutatur. Oleum habent virginis, quæ iuxta fidem, quinq; & operibus adornantur. Non habent oleum, quæ videntur simili quidem fide Dominum confiteri, sed virtutum opera negligunt. Possumus quinq; virginis sapientes & stultas, quinq; sensus interpretari: quorum alii festinant ad cælestia, & superna desiderant: alii terrenis fecibus inhiantes, fomenta non habent veritatis, quibus sua corda illuminent. De visu & auditu & tactu spiritualiter dictum est: Quod vidimus, quod audiimus, quod oculis nostris perspeximus: & manus nostræ palpauerunt. De gustu: Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus. De odoratu: In odorem vnguentorum tuorum currimus. Et, Christi bonus odor sumus.

b Moram autem faciente sponso, dormitauerunt omnes, & dormierunt, &c.] Non enim parum temporis inter priorem & secundum aduentum Domini prætergreditur. Omnes dormitauerunt, id est, mortuæ sunt, quia sanctorum mors, somnus appellatur. Consequenter autem dicitur, dormierunt: qui postea suscitanda sunt.

c Media autem nocte clamor factus est: ecce sponus venit, exite obuiam ei, &c.] Subitò enim quasi intempesta nocte & securis omnibus, quando grauissimus sopor est, per angelorum clamorem, & tubas præcedentium fortitudinum, Christi resonabit aduentus. Dicamus aliquid quod forsitan lectori vtile sit. Traditio Iudæorum est, Christum media nocte venturum in similitudinem Ægyptii temporis, quando pascha celebratum est, & exterminator venit, & Dominus super tabernacula transiit, & sanguine agni postes nostrarum frontium consecrati sunt: Vnde reor & traditionem Apostolicam permanisse, vt in die vigiliarum pascha ante noctis dimidium, populos dimittere non liceat, expectantes aduentum Christi. Et postquam illud tempus transierit, securitate præsumpta, festum cunctos agere diem. Vnde & Psalmista dicebat: Media nocte surgebam ad consistendum tibi super iudicia iustificationis tue.

d Tunc surrexerunt omnes virginis illæ: & ornauerunt lampades suas, &c.] Omnes virginis surrexerunt, & ornauerunt vnaquæque lampades suas, id est, sensus, in quibus oleum scientiæ recipiebant: vt alerent opera virtutum, quæ ante verum iudicem resfulgerent.

CAPVT XXV.

Tunc simile erit regnum celorum decem virginibus: quæ accipientes lampades suas exierunt obuiam sponso & sponsa. Quinq; autem ex eis erant fatuæ, & quinq; prudentes. Sed quinq; fatuæ acceptis lampadibus, non sumperunt oleum secum. Prudentes verò acciperunt oleum in vasis suis, cum lampadibus. Moram autem faciente sponso, dormitauerunt omnes, & dormierunt. Media autem nocte clamor factus est: ecce sponus venit, exite obuiam ei. Tunc surrexerunt omnes virginis illæ, & ornauerunt lampades suas. Fatuæ autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguntur. Responderunt prudentes, dicentes. Ne forte non sufficiat nobis & vobis: ite potius ad vendentes, & emite vobis. Dum autem irent emere, venit sponus, & quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua. Nouissimè verò veniunt & reliquæ virginis, dicentes: Domine, domine, aperi nobis. At ille respondens ait: Amen dico vobis, nescio nos. Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam. Sicut enim homo peregrè proficiscens, vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua.

semetipso sollicitus erit.

g Ite potius ad vendentes, & emite vobis, &c.] Venditur hoc oleum, & multo emitur pretio, ac difficili labore conquiritur: quod in elemosynis cunctisque virtutibus & consiliis intelligimus magistrorum.

h Dum autem irent emere, venit sponus, &c.] Dant quidem quasi prudentes consilium, quod non debeant sine oleo lampadarum sponso occurrere: verum quia iam emendi tempus excesserat, & adueniente iudicii die, locus non erat penitentia, Psalmista dicente: In inferno autem quis confitebitur tibi: non noua opera patrare, sed præteritorum coguntur rationem exoluere.

i Et quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua, &c.] Post iudicii diem, bonorum operum, & iustitiæ occasio non relinquitur.

k Nouissimè verò veniunt & reliquæ virginis, dicentes: Domine, Domine aperi nobis, &c.] Egregia quidem in Domini appellatione confessio, idemque repetitum, iudicium fidei est. Sed quid prodest voce inuocare, quem operibus neges?

l At ille respondens, ait: Amen dico vobis, nescio vos, &c.] Nouit Dominus eos, qui eius sunt: & qui ignorat, ignorabitur: Nescit Dominus operarios iniquitatis, & licet virginis sint, & secundum duplicem intelligentiam de corporis puritate, & de confessione veræ gloriæ fidei: tamen quia oleum non habent scientiæ, sufficit eis pro pœna, quod ignorantur à sponso.

m Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam, &c.] Prudentem semper admonet lectorem, vt non superstitiosius acquiescat interpretationibus, & quæ comicè pro fingentium dicuntur arbitrio: sed consideret priora, media, & sequentia: & necat sibi vniuersa, quæ scripta sunt. Ex hoc ergo quod infert: Vigilate, quia nescitis diem neque horam, intelliguntur vniuersa, quæ dixit, id est, de duobus qui in agro sunt, & de duabus molentibus, & de patrefamiliis qui seruo suo credidit substantiam, & de decem virginibus, ideo parabolæ esse præmissas: vt quia ignoramus omnes iudicii diem, sollicitè nobis lumen bonorum operum præparemus: ne dum ignoramus, iudex veniat.

n Sicut enim homo peregrè proficiscens, vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua. Et vni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii

e Fatuæ autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro: quia lampades nostræ extinguntur, &c.] Quæ lampades suas queruntur extingui, ostendunt eas ex parte lucere: & tamen non habent lumen indeficiens, nec opera perpetua. Si quis igitur habet animam virginali, & amator est pudicitia, non debet mediocribus esse contentus, quæ citò exolecunt, & exorto caumate ardefiunt, sed perfectas virtutes sequatur, vt lumen habeat sempiternum.

f Responderunt prudentes, dicentes: Ne forte non sufficiat nobis & vobis, &c.] Hoc non de auaritia, sed de timore respondet. Vnusquisque enim pro operibus suis mercedem recipiet: neque possunt in die iudicii aliorum virtutes, aliorum vitia subleuare. Et quomodo tempore Babylonæ captiuitatis, Hieremias peccatores iuuare non potuit, & dicitur ad eum: Ne oraueris pro populo isto: sic formidolosa erit illa dies, cum vnusquisque pro

d 268 X.

m 269 II. Hier. 7. d

D

psal. 6. b

a. Tim. 2. e 1 Cor. 14. 8

HIERON
M. 7. 8.

CANON E

1. Cor. 3. 4
c 270
V.

F

d 271
II.

c 272
V.

f 273
X.
Luc. 19. d

1. Cor. 2. e

Psal. 140. n

verò vnum, &c.] Homo iste paterfamilias, haud dubium quin Christus sit, qui ad patrem post resurrectionem victor ascendens, vocatis Apollolis, doctrinam Evangelicam tradidit, non pro largitate & parcitate alteri plus, & alteri minus tribuens, sed pro accipientium viribus: quomodo & Apostolus eos qui solidum cibum capere non poterant, lacte potasse se dicit. Denique & illum qui de quinque talentis, decem fecerat, & qui de duobus quatuor, simili recepit gaudio: non considerans lucri magnitudinem, sed studii voluntatem. In quinque & duobus & vno talento, vel diuersas gratias intelligamus (quae vnicuique traditae sunt.) Vel in primo, omnes sensus examinatos: In secundo, intelligentiam & opera: In tertio, rationem, qua homines à bestiis separamur.

a ¶ Abiit autem, qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque, &c.] Accepit terrenis sensibus celestium sibi notitiam duplicauit: ex creaturis intelligens creatorem, ex corporalibus incorporalia, ex visibilibus inuisibilia, ex breuibus aeterna.

b ¶ Similiter, qui duo acceperat, lucratus est alia duo, &c.] Et iste pro viribus quidquid in lege dicerat, in Evangelio duplicauit: Siue scientiam & opera praesentis vitae, futurae beatitudinis typos intellexit.

c ¶ Qui autem vnum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam Domini sui, &c.] Nequam seruus terrenis operibus & seculi voluptate, Dei praecipua neglexit & polluit: quamquam in alio Euangelista scriptum sit, quòd in sudario ligauerit, id est, doctrinam patrisfamilias molliter & delicatè viuendo enerauit.

d ¶ Post multum verò temporis venit Dominus seruorum illorum, & posuit rationem cum eis. Et accedens qui quinque talenta acceperat, &c.] Grande tempus est inter ascensionem Saluatoris, & secundum eius aduentum. Si autem Apostoli redditori sunt rationem, quid nos oportet facere?

e ¶ Aut illi Dominus eius: Euge serue bone & fidelis: quia super pauca fuisi fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui, &c.] Vtrique seruo (vt ante iam dixi) & qui de quinque talentis, decem fecerat, & qui de duobus quatuor, idem patrisfamilias sermo blanditur. Et notandum quòd omnia, quae in praesenti habemus, licet magna videantur & plurima, tamen comparatione futurorum, parua & pauca sunt. Intra, inquit, in gaudium Domini tui: & suscipe, quae nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Quid autem potest maius dari fideli seruo, quam esse cum Domino, & videre gaudium Domini sui?

f ¶ Accedens autem & qui vnum talentum acceperat, ait: Domine, scio, quia homo durus es: metis, vbi non seminasti, &c.] Verè quòd scriptum est: Ad excusandas excusationes in peccatis, etiam huic seruo contigit, vt ad pigritiam & negligentiam, superbiae quoque crimen accederet. Qui enim simpliciter debuit in certiam confiteri & orare patremfamilias: econtrariò calumniatur, & dicit se prudenti fecisse consilio, ne dum luera pecuniae quaereret, etiam de forte periclitaretur.

g ¶ Respondens autem Dominus eius, dixit ei: Serue male & piger, sciebas, quia meto, vbi non semino, & congreco, vbi non sparsi, &c.] Quod putauerat se pro excusatione dixisse, in culpam propriam vertitur. Seruus autem malus appellatur, quia calumniam Domino facit. Piger, quia noluit talentum duplicare, vt in altero superbiae, in altero negligentiae condemneretur. Si, inquit, durum & crudelem esse me noueras, & aliena sectari, ibique metere vbi non seuerim: quare non tibi istiusmodi cogitatio incussit timorem, vt scires me mea diligentius quaesitum, & dares pecuniam meam siue argentum nummulariis? Vtrumque enim dicitur. Graecus sermo significat. Eloquia, inquit, Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terra, purgatum septuplum. Pecunia ergo & argentum, praedicatione Euangelii est, & sermo diuinus: qui dari debuit nummulariis & trapezitis, id est, vel ceteris doctoribus (quod fecerunt & Apostoli, per singulas prouincias, Presbyteros, & Episcopos ordinantes) vel cunctis credentibus, qui possunt pecuniam duplicare, & cum vsuris reddere, vt quidquid sermone didicerant, opere explerent. Tollitur autem talentum, & datur ei, qui decem talenta secerat, vt intelligamus, licet in vtriusque labore aequalis sit gaudium Domini (hoc est, & eius qui quinque in decem duplicauerat, & eius qui duo in quatuor) tamen maius deberi praemium ei qui plus in Domini pecunia laborarit. Vnde dicit & Apostolus: Presbyteros honora, qui verè presbyteri sunt: maxime qui laborant in verbo Dei. Ex eo quòd malus seruus ausus est dicere: Metis, vbi non seminasti, & congreco, vbi non sparsi: intelligimus etiam gentilium & Philosphorum bonam vitam recipere Dominum, & aliter habere eos qui iuste, aliter qui iniuste agant, & ad comparationem eius qui naturali legi seruiat, condemnari eos qui scriptam legem negligent.

h ¶ Omni enim habenti dabitur, & abundabit ei, &c.] Multi cum sapientes sint naturaliter, & habeant acumen ingenii: si fuerint negligentes, & desidia bonum naturae corruerint, ad comparationem eius qui paululum tardior, labore & industria compensauit, quòd minus habuit, perdunt bonum naturae, & praemium quod eis fuerat repromissum, vident transire ad alios. Potest & sic intelligi: ei qui fidem habet, & bonam in Domino voluntatem, etiam si quid minus in opere vt homo habuerit, dabitur à bono iudice. Qui autem fidem non habuerit, etiam ceteras virtutes, quas videbatur naturaliter possidere, perdet. Et eleganter etiam quod videtur, inquit, habere, auferetur ab eo. Quidquid enim sine fide Christi est, non ei debet imputari, qui malè eo abusus est: sed illi qui malo etiam seruo naturae bonum tribuit.

i ¶ Et inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores: illic erit fletus & stridor dentium.] Dominus lumen est, qui ab eo foras mittitur, caret vero lumine. Quid sit autem fletus & stridor dentium, supra diximus.

k ¶ Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo: tunc sedebit super sedem maiestatis suae, & congregabuntur, &c.] Post biduum pascha facturus, & tradendus cruci &

illuden-

G

Psal. 6

H

1. Tim. 5

illudendus ab hominibus, & aceto ac felle potandus, rectè præmittit gloriã triumphantis, vt fecutura scandala pollicitationis præmio compensaret. Et notandum, quòd qui in maiestate cernendus est, filius hominis sit. Quodque sequitur: *Statuet oves quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris*: iuxta illud intellige, quòd alibi legis: *Cor sapientis in dextra eius, & cor stulti in sinistra illius, &c.*] Et supra in hoc eodem Euangelio: *Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua.* Oves in parte iustorum stare iubentur ad dexteram: hœdi, hoc est, peccatores ad sinistram: qui semper pro peccato offeruntur in lege. Nec dixit, capras, quæ possunt habere fœtus, & consæ egrediuntur de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & sterilibus nulla inter eas: sed hœdos, lasciuum animal, & petulcum, & feruens semper ad coitum.

a ¶ *Venite benedicti patris mei.*] Hoc iuxta præscientiam Dei accipiendum, apud quem futura iam facta sunt.

b ¶ *Amen dico vobis, quamdiu fecistis vni de his, &c.*] Libera nobis erat intelligentia, quòd in omni paupere, Christus esuriens patere: sitiens potaretur: hœsperes induceretur in tectum: nudus vestiretur: infirmus visitaretur: clausus carcere haberet solatium colloquentis. Sed ex hoc quod sequitur: *Quamdiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis: non mihi videtur dixisse generaliter de pauperibus, sed de his qui pauperes spiritu sunt, ad quos tendens manum dixerat: Fratres mei & mater mea hi sunt, qui faciunt voluntatem patris mei.*

c ¶ *Et ibunt hi in supplicium æternum: Iusti autem in vitam æternam, &c.*] Prudens lector attende, quòd & supplicia æterna sint: & vira perpetua, metum deinceps non habeat ruinarum.

CAPVT XXVI.

ET factum est, cum consummasset Iesus, &c.] Erubescant, qui putant Saluatore timuisse mortem, & passionis pauore dixisse: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Post biduum pascha facturus, tradendum se, vt crucifigatur, nouit, & tamen non declinat insidias, non teritus fugit: intantum vt etiam cæteris ire nolentibus, pergat intrepidus: quando dicit Thomas: *Eamus & nos, & moriamur cum eo.* Et finem carnali festiuitati volens imponere, vmbraq; transeunte, paschæ redere veritatem, dixerit: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar.* Etenim pascha nostrum immolatus est Christus: si tamen commendamus illud in azymis sinceritatis & veritatis. Porro quod ait: *Post biduum pascha fiet*: simplici intelligentia prætermissa, id quod sacratum est, requiramus. Post duos dies clarissimi luminis, veteris ac noui Testamentum, verum pro mundo pascha celebratur. Pascha, quod Hebraicè dicitur, *יֵשׁוּעַ* non à passione, vt plerisq;

arbitrantur, sed à transitu nominatur: eo quòd exterminator videns sanguinem in foribus Israelitarum, pertransierit, nec percussit eos. Vel ipse Dominus præbens auxilium populo suo desuper ambulauerit. Lege Exodi librum: de quo plenius, si vita comes fuerit, disputabimus. Transitus autem noster, id est, pasche, ita celebratur, si tetrena & Ægyptum dimittentes, ad cælestia festinamus.

e ¶ *Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, & consilium fecerunt, vt Iesum dolo tenerent, &c.*] Qui debuerant paschate vicino præparare victimas, leuigare templi parietes, pauimenta verere, vasa mundare, & secundum ritum legis purificari, vt esu agni digni fierent: congregantur ineuntes consilium, quomodo occidant Dominum: non timentes seditionem, vt simplex sermo demonstrat: sed cauentes ne auxilio populi de suis manibus tolleretur.

f ¶ *Cum autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi, &c.*] Passurus pro omni mundo, & vniuersas nationes suo sanguine redempturus, moratur in Bethania, domo obedientiæ, quæ quondam fuit Simonis leprosi. Non quòd leprosus & illo tempore permaneret: sed quia antea leprosus, postea à Saluatore mundatus est: nomine pristino permanente, vt virtus curantis appareat. Nam in Catalogo Apostolorum cum pristino vicio & officio, Matthæus Publicanus appellatur: qui certè publicanus esse desierat. Quidam Simonis leprosi domum, eam volunt intelligi partem populi, quæ crediderit Domino, & ab eo curata sit. Simon quoque ipse obediens dicitur: qui iuxta aliam intelligentiam, mundus interpretari potest, in cuius domo curata est Ecclesia.

g ¶ *Accesit ad eum mulier habens Alabastrum vnguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbens, &c.*] Nemo putet eandem esse, quæ super caput effudit vnguentum, & quæ super pedes. Illa enim & lachrymis lauat, & crine tergit, & manifestè meretrix appellatur. De hac autem nihil tale scriptum est. Nec enim poterat statim capite Domini meretrix digna fieri. Alius Evangelista pro alabastro vnguenti pretiosi (quod genus est marmoris)nardum pisticam posuit: hoc est veram, & absq; dolo: vt fidem Ecclesiæ & gentium demonstraret.

h ¶ *Videntes autem discipuli, indignati sunt, dicentes: Vt quid perditio hac? Potuit enim istud venundari multo, & dari pauperibus.*] Scio quosdam hunc locum calumniari: quare alius Evangelista Iudam solum dixerit contristatum, eo quòd loculos tenuerit, & fur ab initio fuerit, & Matthæus scribat omnes Apostolos indignatos: nescientes tropum qui vocatur *οὐδὲν ἴσους*: quo & pro vno omnes, & p multis, vnus appellari so-

A
Eclef. 10. a
Sup. 6.
Exod. 12. c
Leuit. 4. 9-16.
Cant. 4. a
B
Sup. 12. d
Ioan. 11. b
Luc. 22. b
1. Cor. 5. c
1. Pet. 1. b
Exod. 12. d

וְהָיָה
7.8
D
Luc. 5. f
a 274
I.
b 275
VI.
שְׂמֵרָה
c 276
I.
Ioan. 11. a
Ex. 12. a
Ioan. 12. a
Ioan. 12. a
Icat.

CANON

E

Hebr. II. g

d 277 IV.

c 278 II.

Infr. 28. in fine.

f 279 IV.

g 280 I.

2. Cor. 5. e

h 281

II.

i 282

VI.

k 283

X.

F

leat. Nam & Paulus in Epistola sua, quæ scribitur ad Hebraeos, licet de ea multi Latinorum dubitent, cum sanctorum passionibus & merita descripsisset, intulit: *Lapidati sunt: tentati sunt: serrati sunt: in occasione gladii mortui sunt: cum vnum tantummodo Esaiam Prophetam sectum Iudæi autement. Possumus & aliter dicere, quod Apostoli verè propter pauperes indignati sint: Iudas autem propter lucra sua. Vnde & multificatio eius cum crimine ponitur: quod non curam pauperum habuerit, sed suo furto voluerit providere.*

a ¶ *Sciens autem Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? Opus enim bonum operata est in me. Nam semper pauperes habetis vobiscum: me autem non semper habetis, &c.* Alia oboritur, quæstio: quare Dominus post resurrectionem dixerit ad discipulos: *Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem mundi, & nunc loquatur: me autem non semper habetis. Sed mihi videtur in hoc loco de presentia dicere corporali, quod nequaquam cum eis ita futurus sit post resurrectionem, quomodo nunc in omni conuictu & familiaritate. Cuius rei memor Apostolus ait: Et si noueramus Iesum Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus eum.*

b ¶ *Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me feci, &c.* Quod vos putatis perditionem esse vnguenti, officium sepulture est. Nec mirum si mihi bonum odorem fidei suæ dederit, cum ego pro ea futurus sum sanguinem meum.

c ¶ *Amen dico vobis, vbicumq; prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur, & quod hæc fecit in memoriam eius, &c.* In toto mundo non tam mulier ista, quam Ecclesia prædicatur, quod sepelierit Saluatorem, quod vixerit caput eius. Et attende notitiam futurorum, quod passurus post biduum, & moriturus, sciat Euangelium suum toto orbe celebrandum.

d ¶ *Et ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* Infelix Iudas damnum, quod ex effusione vnguenti se fecisse credebat, vult magistri pretio compensare. Nec certam tamen postulat summam, vt saltem lucrosa videretur proditio: sed quasi vile tradens mancipium, in potestate eminentium posuit, quantum vellent dare.

e ¶ *At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde querebat opportunitatem, vt eum traderet.* Ioseph non, vt multi putant iuxta LXX. interpretes, viginti aureis venditus est, sed iuxta Hebraicam veritatem, viginti argenteis: neque enim pretiosior poterat esse seruus, quam Dominus.

f ¶ *Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? &c.* Prima azymorum, quarta decima dies mensis primi est, quando agnus immolatur, & luna plenissima est, & fermentum abiecitur. Inter eos autem discipulos, qui accesserunt ad Iesum interrogantes: *Vbi vis, paremus tibi comedere Pascha?* & Iudas æstimo fuisse proditorem.

g ¶ *At Iesus dixit: Ire in ciuitatem ad quandam, & dicite ei: Magister dicit: Tempus meum propè est, apud te facio pascha cum discipulis meis.* Morem veteris Testamenti noua scriptura conseruat. Frequenter legitur: *Dixit ille illi, & in loco illo & illo: quod Hebraicè dicitur 2. אלהים ואלהים 3. פלדתי, & tamen persona-*

1. Almonii
3. Peloni

rumque non ponitur nomen. Et inuenietis ibi quendam portantem lagenam aque. Quorum iccirco vocabula prætermisâ sunt, vt omnibus, qui pascha facturi sunt, libera festiuitatis occasio panderetur.

h ¶ *Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, & paraauerunt Pascha, &c.* In alio Euangelista scriptum est: quod inuenerunt cenaculum magnum, stratum atque mundatum, & ibi paraauerunt ei. Videtur autem mihi cenaculum, lex spiritualis intelligi, quæ de angustiis literæ egrediens, in sublimi loco recipit Saluatorem, Paulo idipsum loquente: quod ea, quæ ante pro lucro reputabat, quasi purgamenta quisquillasque contempserit, vt dignum Domino hospitium præpararet.

i ¶ *Vespere autem facto discumbat cum duodecim discipulis, &c.* Omnia sic agit Iudas, vt tollatur suspicio proditoris.

k ¶ *Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis: quia vnus vestrum me traditurus est, &c.* Qui de passione prædixerat, & de proditore prædicit, dans locum pœnitentiæ: vt cum intellexisset sciri cogitationes suas & occulta consilia, pœniteret eum facti sui, & tamen non designat specialiter, ne manifestè coargutus, impudentior fieret. Mittit crimen in numero, vt agat conciliis pœnitentiam.

l ¶ *Et contristati valde cœperunt singuli dicere: Nunquid ego sum, Domine, &c.* Et certè nouerant vndecim Apostoli, quod nihil tale contra Dominum cogitent: sed plus credunt magistro, quam sibi, pertimescentes fragilitatem suam, tristes interrogant de peccato, cuius conscientiam non habebant.

m ¶ *At ipse respondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet, &c.* Omnia Domini patientia. Primum dixerat: *Vnus vestrum me traditurus est.* Perseuerat proditor in malo: manifestus arguit, & tamen nomen propriè non designat. Iudas cæteris contristatis, & retrahentibus manum, & interdicentibus cibos ori suo, temeritate & impudentia, qua proditurus erat, etiam manum cum magistro mittit in paropsidem, vt audacia bonam conscientiam mentiretur.

n ¶ *Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo. Vt autem homini illi per quem filius hominis tradetur, &c.* Nec primò, nec secundo correptus à proditione retrahit pedem: sed patientia Domini nutrit impudentiam suam, & thesaurizat sibi iram in die iræ. Pœna prædicatur, vt quem pudor non vicerat, corrigant denuntiata supplicia. Quod autem sequitur.

o ¶ *Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.* Non ideo putandus est ante fuisse quam nasceretur: quia nulli possit bene esse, nisi ei qui fuerit. Sed simpliciter dictum est: multò melius esse non subsistere, quam malè subsistere.

p ¶ *Respondens autem Iudas, qui tradidit eum, dixit, &c.* Nunquid ego sum Rabbi? Ait illi: Tu dixisti. Quia cæteri tristes, & valde tristes interrogauerant: Nunquid ego sum, Domine? Ne tacendo se proderet videretur: & ipse similiter interrogat, quem conscientia remordebat, qui manum audacter miserat in paropside.

q ¶ *Nunquid ego sum Rabbi?* Et blandientis iungit affectum, siue incredulitatis signum. Cæteri enim, qui non erant proditori, dicunt: Nunquid ego sum Domine? Iste qui proditurus

G Marc 14. 8

Luc 22. b

Philipp. 3. b

H

erat,

erat, non Dominum, sed magistrum vocat: quasi exculationem habeat, si Domino denegato, saltem magistrum prodiderit. Et ait illi: Tu dixisti. Eadem responsione confutatus est proditor, qua Pilato postea responsurus est.

a ¶ *Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite, hoc est corpus meum, &c.*] Postquam typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat: assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum pascha transgreditur Sacramentum, ut quomodo in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei facerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret. In Luca legitimos duos calices, quibus discipulis propinavit. Unum primi mensis, & alterum secundi, ut qui inter sanctos primo mense agnum comedere non poterit, secundo mense inter pœnitentes hædum comedat.

b ¶ *Dico autem vobis: non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno patris mei.*] De carnalibus transit ad spiritualia: quod vinea de Ægypto transplantata sit populus Israel, cui per Hieremiam Dominus loquitur: *Ego te plantavi vineam veram: quomodo mutata es in amaritudinem vitis aliena? Et Elias Propheta in canticò, quod dilecto canit: & omnis sparsim scriptura testatur. Dicit ergo se Dominus de hac vinea nequaquam esse bibiturum, nisi in regno patris sui. Regnum patris, fidem puto esse credentium, Apostolo quoque id ipsum confirmante: Regnum Dei intra vos est. Ergo cum Iudæi receperint regnum patris: attende, quod dicat, patris, non Dei. Omnis pater nomen est filii. Cum, inquam, crederent in Deo patre, & adduxerit eos pater ad filium, tunc de vino eorum bibit Dominus, & in similitudinem Ioseph regnans in Ægypto, inebriabitur cum fratribus suis.*

c ¶ *Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti, &c.*] Hoc est, quod in quodam Psalmo legitimus: *Manducaverunt, & adoraverunt omnes pingues terræ.* Iuxta hoc exemplum: qui Saluatoris pane saturatus, & calice inebriatus fuerit, potest laudare Dominum, & conficere montem Oliueti: vbi laborum resectio, dolorisq; solatium, & veri luminis noticia.

d ¶ *Tunc dicit illi Iesus: Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte, &c.*] Prædicat, quod passuri sunt: ut cum passi fuerint, non desperent salutem, sed agentes pœnitentiam, liberentur. Et signanter addidit, in ista nocte scandalum patiemini: quia quomodo, qui inebriantur, nocte inebriantur: sic & qui scandalum patiuntur, in nocte & in tenebris sustinent. Nos verò dicamus: *Nox præterit: dies autem appropinquavit.*

e ¶ *Scriptum est enim: Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis. Postquam autem resurrexero præcedam vos in Galilaam, &c.*] Hoc alis verbis in Zacharia Propheta scriptum est, & (ni fallor) ex persona Propheta: ad Deum dicitur: *Percute pastorem, & dispergentur oves gregis.* Sexagesimo quoque & octavo Psalmo, qui totus à Domino canitur, huic sensui congruente. Quoniam, quem tu percussisti, ipsi persequuti sunt. Percutitur autem pastor bonus, ut ponat animam suam pro ouibus suis, & de multis gregibus errorum fixat unus

grex, & unus pastor. De hoc testimonio in libello, quem de optimo genere interpretandi scripsimus, plenius dictum est.

f ¶ *Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizatis fuerint in te, ego nunquam scandalizabor, &c.*] Non est temeritas, nec mendacium, sed fides est Apostoli Petri, & ardens affectus erga Dominum Salvatorem, de quo supra diximus.

g ¶ *Ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis, &c.*] Et Petrus de ardore fidei promittebat, & Saluator quasi Deus futura nouerat. Et nota, quod Petrus in nocte neget, & neget tertio. Postquam autem gallus cecinit, & decrefcentibus tenebris vicina lux nunciata est, conuersus fleuit amarè, terna negationis fordes lacrymis lauas.

h ¶ *Tunc venit Iesus cum illis in villam, que dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis. Sedete hic, donec vadam illuc & orem, &c.*] Gethsemani, interpretatur vallis pinguis, in qua iussit discipulos sedere paulisper, & expectare redeuntem, donec pro cunctis solus Dominus oraret.

i ¶ *Et assumpto Petro & duobus filiis Zebedei, cepit contristari & mœstus esse, &c.*] Illud quod supra diximus de passione & pro passione, etiam in præsentì capitulo ostenditur: quod Dominus ut veritatè probaret assumpti hominis, verè quidem contristatus

fit, sed ne passio in animo illius dominaretur, per pro passionem cepit contristari. Aliud est enim contristari, & aliud incipere contritari. Contristabantur autem, non timore patiendi (qui ad hoc venerat, ut pateretur, & Petrum timiditatis arguerat) sed propter infelicissimum Iudam, & scandalum omnium Apostolorum, & reiectionem populi Iudæorum, & euerfionem miseræ Hierusalem. Vnde & Iona super ariditate cucurbitæ vel hæderæ contristatus est, nolens perire quondam tabernaculum suum. Si autem tristitia animi, non affectum Saluatoris erga perituros, sed passionem hæretici interpretantur, respondeant, quomodo exponunt illud, quod ex persona Dei per Ezechielem dicitur: *Et in omnibus istis contristabas me.*

k ¶ *Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: Sustinete hic, & vigilate mecum.*] Quæ contristatur, anima est: sed non propter mortem, sed usque ad mortem contristatur: donec Apostolos sua liberet passione. Quod autem præcepit: Sustinete hic, & vigilate mecum: non à somno prohibet, cuius tempus non erat imminente discrimine, sed à somno infidelitatis, & torpore mentis. Dicant ergo, qui irrationabilem Iesum sumpsisse animam suspicantur, quomodo contristetur, & nouerit tempus tristitiæ. Quamquam enim & bruta animalia mœreant, tamen non nouerunt, nec causas, nec tempus ad quod debeant contristari.

l ¶ *Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu, &c.*] Dato Apostolis præcepto ut sustinerent, vigilarentque cum Domino, paululum procedens ruit in faciem suam: & humilitatem mentis habitu carnis ostendit, dicitque blandiens: Mi pater, & postulat, ut, si possibile est, transeat ab eo passionis calix: de quo supra diximus. Postulat autem non timore patiendi, sed misericordia prioris populi, ne ab illis bibat calicem propinatum. Vnde & signanter non dixit: transeat à me calix, sed

Gen. 14. d

Luc. 22. b

Hier. 2. d

Sec. 70.

Esa. 55. a

B

Luc. 17. c

Gen. 43. g

Psal. 22. g

Rom. 13. d

Zach. 13. c

Ioa. 10. c

I 284 I.

m 285 II.

n 286 VI.

o 287 IV.

p 288 VI.

q 289 I.

r 290 VII.

s 291 I.

t 292 VI.

u 293 IV.

v 294 I.

w 295 D.

x 295 I.

lona 4 c

Ezech. 16. c

Sec. 70.

Idem 4.

HIERON
7. 11. 7. 8.

CANON E

calix iste: hoc est, populi Iudaeorum, qui exultationem ignorantiae habere non potest, si me occiderit: habens Legem & Prophetas, qui me quotidie vaticinantur. At tamen reuerens in semetipsum, quod ex hominis persona trepidanter reuerat, ex Dei filiique confirmat. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Non, inquit, hoc fiat, quod humano affectu loquor, sed propter quod ad tuam voluntate descendit.

a 297 IV. b 298 VI.

a ¶ Et venit ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes, & dicit Petro: Sic non potuisti vna hora vigilare mecum: &c. Ille qui supra dixerat. Etiam si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor: nunc trinitatis magnitudine somnum vincere non potest.

d 300 I.

b ¶ Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem, &c.] Impossibile est humanam animam non tentari. Vnde & in oratione Dominica dicimus: Ne nos inducas in tentationem: quam ferre non possumus. Non tentationem penitus resistentes, sed vires sustinendi in tentationibus deprecantes. Ergo & in praefationum, non ait: Vigilate, & orate, ne tentemini, sed ne intretis in tentationem: hoc est, ne tentatio vos superet & vincat, & vos intra castes teneat. Verbi gratia: Martyr, qui pro confessione Domini sanguinem fundit, tentatus quidem est: sed tentationum reibus non ligatur. Qui autem negat, in plagas tentationis incurrit.

c 301 II.

c ¶ Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, &c.] Hoc aduersum temerarios, quicquid crediderint, putant se posse consequi. Itaque quantum de ardore mentis confidimus, tantum de carnis fragilitate timeamus. Sed tamen iuxta Apostolum, in spiritu carnis opera mortificantur.

f 302 I.

d ¶ Iterum secundo abiit, & orauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua, &c.] Secundo orat, vt si Niniue aliter saluari non potest, nisi aruerit cucurbita, fiat voluntas patris: quae non est contraria filii voluntati, dicente ipso per Prophetam: Vt facerem voluntatem tuam, Deus meus volui.

g 303 X. F

e ¶ Et venit iterum, & inuenit eos dormientes. Erant enim oculi eorum grauati.] Solus orat pro omnibus, sicut & solus patitur pro vniuersis. Languescabant autem, & opprimebantur Apostolorum oculi negatione vicina.

h 304 I.

f ¶ Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite iam & requiescite: ecce appropinquabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum.] Postquam tertio orauerat, (vt in ore duorum vel trium staret omne verbum) & Apostolorum timorem sequenti poenitentia impetrauerat corrigendum: securus de passione sua pergit ad persecutores, & vltro se interficiendum praebet, dicitque discipulis suis.

i. Petr. 3. e

g ¶ Surgite, eamus: ecce appropinquauit, qui me tradet, &c.] Ne nos inueniant quasi timentes & retractantes, vltro pergamus ad mortem: vt confidentiam & gaudium passuri videant.

Psal. 39. b

h ¶ Qui autem tradidit eum, dedit illi signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, &c.] Miser Iudas, & tamen non miserabilis, eadem infidelitate, qua magistrum &

Deut. 17. b

Dominum tradidit, putabat signa, quae Saluatorem viderat facientem, non maiestate diuina, sed magicis artibus facta. Et quia eum forte audierat in monte transfiguratum, timebat, ne simili transformatione elaberetur e manibus ministrorum. Dat ergo signum, vt sciant ipsum esse, quem osculo demonstraret.

G

i ¶ Et confestim accedens ad Iesum, dixit: Aue Rabbi. Et osculatus est eum, &c.] Impudens quidem & scelerata confidentia, magistrum vocare, & osculum ei ingerere, quem tradebat. Tamen adhuc aliquid habet de verecundia discipuli: cum non eum palam tradidit persecutoribus, sed per signum osculi. Hoc est signum, quod posuit Deus in Cain: ne quicumque inuenisset, interficeret eum.

Gen. 4. e

k ¶ Dixitque illi Iesus: Amice, ad quid venisti, &c.] Verbum amice, vel *amigo* intelligendum. Vel certe iuxta illud quod supra legimus: Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem.

Sup. 22. b

l ¶ Et ecce vnus ex his, qui erant cum Iesu, extendens manum, exemit gladium suum, & percussit seruum principis sacerdotum, amputauit auriculam eius, &c.] In alio Euangelio scriptum est, quod Petrus hoc fecerit, eodem mentis ardore, quo caetera. Seruus quoque principis sacerdotum, Malchus appellatur, auricula, quae amputatur, dextra est. Transitorie dicendum quod Malchus, id est, rex quondam populus Iudaeorum, seruus factus sit impietatis, & deorationis sacerdotum: Dexteramque perdidit auriculam: vt totam litera vilitatem audiat in sinistra: sicut Dominus in his, qui ex Iudaeis credere voluerunt, reddidit aurem dexteram, & fecit seruum genus regale & sacerdotale.

Ioan. 7. b

m ¶ Tunc ait illi Iesus: Conuertere gladium tuum in locum suum. Omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt, &c.] Et si non frustra portat gladium, qui vltor Dominicae ita positus est in eum, qui malum operatur: at tamen quicumque gladium sumpserit, gladio peribit. Quo gladio? Illo nempe qui igneus vertitur ante paradysum: & gladio spiritus, qui in Dei describitur armatura.

H

n ¶ An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur scripturae: quia sic oportet fieri, &c.] Non indigeo duodecim Apostolorum auxilio, etiam si omnes me defenderent, qui possum habere duodecim legiones angelici exercitus. Vna legio apud veteres, sex milibus complebatur hominum. Pro breuitate temporis numerum non occurrimus explicare: typum tantum dixisse sufficiat, septuaginta duo angelorum, in quor gentes hominum lingua diuisa est, de duodecim legionibus fieri. Sequens sententia promptum ad patiendum demonstrat animum: quod frustra Propheetae cecinerint, nisi Dominus eos verè dixisse, passione sua afferuerit.

Rom. 13. a

Gen. 3. d

Eph. 6. d

o ¶ In illa hora dixit Iesus turbis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus comprehendere me: quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis, &c.] Stultum est, inquit, eum cum gladiis & fustibus quaerere, qui vltro se tradit vestris manibus: & in nocte quasi latitantem, & a vestris oculis declinantem per proditorem inuestigare,

qui

CANON C

A qui quotidie in templo doceat. Sed ideo aduersum me in tenebris congregamini, quia potestas uestra in tenebris est.

a ¶ Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur scriptura prophetarum. Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt. ¶ Quae sunt scripturae prophetarum? Foderunt manus meas, & pedes meos. Et alibi: Sicut ouis ad victimam ductus est. Et in eodem loco: Ab iniquitatibus populi mei ductus est ad mortem.

b ¶ At illi tenentes Iesum, duxerunt ad Caipham principem sacerdotum, vbi scribae & seniores conuenerant. ¶ Moyses Deo iubente praeceperat, vt pontifices patribus succederent, & generationis in sacerdotibus series texeretur. Refert Iosephus istum Caipham vnus tantum anni pontificatum ab Herode pretio redemisse. Non ergo mirum est, si nequam pontifex iniquus iudicet.

c ¶ Petrus autem sequebatur eum a longe, vsque in atrium principis sacerdotum. ¶ A longe sequebatur, qui erat dominum negaturus.

d ¶ Et ingressus intro, sedebat cum ministris vt videret finem. Principes autem sacerdotum, & omne concilium querebant, &c. ¶ Vel amore discipuli, vel humana curiositate scire cupiebat, quid indicaret de domino pontifex: vtrum eum neci addiceret, an flagellis caelum dimitteret. Et in hoc diuersitas decem apostolorum & Petri. Illi fugiunt, iste quamquam procul, lequitur tamen Saluatorem.

e ¶ Nouissime autem venerunt duo falsi testes, &c. ¶ Quo modo falsi testes sunt, si ea dicunt quae dominum supra dixisse legimus? Sed falsus testis est, qui non eodem sensu dicta intelligit quo dicuntur. Dominus enim dixerat de templo corporis sui. Sed & in ipsis verbis calumniantur: & paucis additis vel mutatis, quasi iustam calumniam faciunt. Saluator dixerat: Soluite templum hoc: isti commutant & aiunt: Possum destruere templum Dei. Vos, inquit, soluite, non ego: quia illicitum est vt ipsi nobis inferamus manus. Deinde illi vertunt, & post triduum reedificare illud: vt proprie de templo Iudaico dixisse videatur. Dominus autem vt ostenderet animale & spirans templum, dixerat: & ego in triduo suscitabo illud. Aliud est aedificare, aliud suscitare.

f ¶ Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea quae isti aduersum te testificantur, &c. ¶ Ita praecipit & impatiens, non inueniens calumniae locum, excutit de folio pontificem, vt vesaniam mentis motu corporis demonstraret. Quanto Iesus tacebat ad indignos responsione sua falsos testes, & sacerdotes impios: tanto magis pontifex furore superatus eum ad respondendum prouocat: vt ex qualibet occasione sermonis, locum inueniat accusandi. Nihilominus Iesus tacebat. Sciebat enim quasi Deus quidquid respondisset, torquendum ad calumniam.

g ¶ Et princeps sacerdotum ait illi: Adiuuro te per Deum viuum, &c. ¶ Quid adiuras impiissime sacerdotum: vt accuses, an vt credas? Si vt accuses, arguunt alij, voluntque condemnare tacentem. Si vt credas, quare confidenti credere noluit?

h ¶ Dicit illi Iesus: Tu dixisti. ¶ Et aduersum Pilatum, & aduersum Caipham similis responsio, vt propria sententia condēnetur.

i ¶ Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemauit: quid adhuc egemus testibus? ¶ Quem de folio sacerdotali furor excusserat, eadem rabies ad incidendas vestes prouocat. Scidit autem vestimenta sua, vt ostendat Iudaeos sacerdotij gloriam perdidisse, & vacuam sedem habere pontifices. Sed & consuetudinis Iudaicae est, cum aliquid blasphemiae, & quasi contra Deum audierint, scindere vestimenta sua. Quod Paulum quoque & Barnabam, quando in Lycaonia deorum cultu honorabantur, fecisse legitur. Herodes autem, quia non dedit honorem Deo, sed acquieuit immoderato favori populi, statim ab angelo percussus est.

k ¶ Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt. ¶ Vt adimpleretur quod dictum est: Dedi maxillas meas alapis, & faciem meam non auerti a confusione sputorum.

l ¶ Alij autem palmas in faciem eius dederunt, dicens: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? ¶ Stultum erat verberantibus respondere, & prophetizare cadentibus, cum palam percutientis videretur insania. Sed sicut hoc vobis non prophetauit, sic illud manifestissime vaticinatus est: quod circumdaretur Hierusalem ab exercitu, & non relinqueretur lapis super lapidem in templo.

m ¶ Petrus vero sedebat foris in atrio. ¶ Foris sedebat vt videret exitum rei. Et non appropinquabat Iesu, ne ministris aliqua suspicio nasceretur.

n ¶ Et iterum negauit cum iuramento, quia non noui hominem. ¶ Scio quosdam pio affectu erga apostolum Petrum, locum huc ita interpretatos, vt dicerent, Petrum non Deum negasse, sed hominem: & esse sensum. Nescio hominem: quia scio Deum. Hoc quam frivolum sit, prudens lector intelligit: si defendunt apostolum, vt Deum mendacij reum faciant. Si enim iste non negauit, ergo mentitus est dominus, qui dixerat: Amen dico tibi, quia hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. Cerne quid dicat: me negabis, non hominem.

o ¶ Verè tu ex illis es: nam, &c. ¶ Non quod alterius sermonis esset Petrus aut gentis exterae. Omnes quippe Hebraei erant, & qui arguebant, & qui arguebantur: sed quod vnaquaqueque provincia & regio habeat proprietates suas, & vernaculum loquendi sonum vitare non possit. Vnde & Ephraei in Iudicum libro non possunt obdormire dicere.

p ¶ Tunc cepit detestari, & iurare, quia non nouisset hominem, & continuò gallus cantauit. ¶ In alio euangelio legimus: quia post negationem Petri, & cantum galli respexerit Saluator Petrum: & intuitu suo eum ad amaras lacrymas prouocavit. Nec fieri poterat, vt in negationis tenebris permaneret, quem lux respexerat mundi.

q ¶ Et egressus foras fleuit amare. ¶ In atrio Caiphae sedens non poterat agere poenitentiam. Egre ditur foras de impiorum concilio, vt pauida negationis sordes, amaris fletibus lauet.

Exod. 20. c. ¶ Ibidem. Sec. 70. ¶ Psal. 27. d. ¶ Esa. 53. c.

CAPVT

dacij reum faciant. Si enim iste non negauit, ergo mentitus est dominus, qui dixerat: Amen dico tibi, quia hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. Cerne quid dicat: me negabis, non hominem.

o ¶ Verè tu ex illis es: nam, &c. ¶ Non quod alterius sermonis esset Petrus aut gentis exterae. Omnes quippe Hebraei erant, & qui arguebant, & qui arguebantur: sed quod vnaquaqueque provincia & regio habeat proprietates suas, & vernaculum loquendi sonum vitare non possit. Vnde & Ephraei in Iudicum libro non possunt obdormire dicere.

p ¶ Tunc cepit detestari, & iurare, quia non nouisset hominem, & continuò gallus cantauit. ¶ In alio euangelio legimus: quia post negationem Petri, & cantum galli respexerit Saluator Petrum: & intuitu suo eum ad amaras lacrymas prouocavit. Nec fieri poterat, vt in negationis tenebris permaneret, quem lux respexerat mundi.

q ¶ Et egressus foras fleuit amare. ¶ In atrio Caiphae sedens non poterat agere poenitentiam. Egre ditur foras de impiorum concilio, vt pauida negationis sordes, amaris fletibus lauet.

i 305 VI

k 306 I

l 307 IV

m 308 II

n 309 VI

o 310 I

p 311 VI

q 312 II

r 313 I

s 314 I

t 315 I

u 316 II

Iudic. 12. c. Sec. 70.

Luc. 22. g.

HIERONIMUS

7.8

CAPVT XXVII.

CANON E

Mª Ane autem factu, consilium inierunt omnes principes sacerdotum, & seniores populi aduersus Iesum, ut eum morti traderent, & vincum adduxerunt, & tradiderunt Pontio Pilato praefidi. Non solum ad Pilatum, sed etiam ad Herodem ductus est: ut vterque domino illuderet. Et cerne sollicitudinem sacerdotum in malum. Tota nocte vigilauerunt, ut homicidium facerent. Et vincum tradiderunt Pilato. Habebant enim hunc morem, ut quem ad iudicasset mortu, ligatum iudici traderent.

a 317

II

b 318

I

c 319

X

b ¶ Tunc videns Iudas, qui tradidit eum quod damnatus, &c. ¶ Auaritiae magnitudine impietatis pondus exclusit. Videns Iudas dominum ad iudicatum morti, pretium retulit sacerdotibus: quasi in potestate sua esset, persecutorum mutare sententiam. Itaque licet mutauerit voluntatem suam, tamen voluntatis primae exitum non mutauit. Si autem peccauit ille qui tradidit sanguinem iustum: quanto magis Iudaei peccauerunt, qui emerunt sanguinem iustum, & offerendo pretium ad proditionem discipulum prouocauerunt? Qui diuersas naturas conantur introducere, & dicunt Iudam proditorem malae fuisse naturae, nec electionem apostolatus potuisse seruare: respondeant quo modo natura mala egerit poenitentiam.

c 321

IV

F

f 322

II

g 323

IV

h 324

X

Psal. 108. a

i 325

I

k 326

I

a. Cor. 2. b.

c ¶ At illi dixerunt: Quid ad nos? &c. ¶ Nihil profuit ei sera poenitentia, per quam scelus corrigere non potuit. Si quando sic frater peccat in fratrem, ut emendare valeat quod peccauit, potest ei dimitti. Sin autem permanent opera, frustra voce assumitur poenitentia. Hoc est quod in psalmo de eodem infelicissimo Iuda dicitur: Et oratio eius fiat in peccatum: ut non solum emendare nequie rit proditionis nefas: sed ad prius scelus etiam proprii homicidij crimen addiderit. Tale quid & Apostolus in secunda ad Corinthios epistola loquitur: Ne abundantiori tristitia absorbeat frater.

d ¶ Principes autem sacerdotum acceptis argenteis dixerunt: Non licet mittere eos in corbonam: quia pretium sanguinis est. ¶ Verè culicem liquantes, & camelum glutientes. Si enim ideo non mittunt pecuniam in corbonam, hoc est, in gazophylacium, & dona Dei, quia pretium sanguinis est: cur ipsum sanguinem effundunt?

e ¶

¶

¶

e ¶ Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli in sepulchram peregrinorum. Illi quidem fecerunt alia voluntate: ut aeternum impietatis suae relinquerent ex agri emptione momentum. Ceterum nos qui peregrini eramus à lege & prophetis, praua eorum studia suscepimus in salutem: & in pretio sanguinis eius te quiescimus. Figuli autem ager appellatur: quia figulus noster est Christus.

f ¶ Tunc impletum est quod dictum est per Hieremiam prophetam dicentem. Et acceperunt triginta argenteos, &c. ¶ Hoc testimonium

in Hieremia non inuenitur, In Zacharia verò qui penè vltimus est duodecim prophetarum, quadam similitudo fertur, & quamquam Iesus non multum discrepet, tamen & ordo, & verba diuersa sunt. Legi nuper in quodam Hebraeo volumine, quod Nazarenus scētæ mihi Hebraeus obtulit.

CAPVT XXVII.

Mª Ane autem factu, consilium inierunt omnes principes sacerdotum, & seniores populi aduersus Iesum, ut eum morti traderent. Et vincum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato praefidi. Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset: poenitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus, dicens: Peccauit, tradēs sanguinem iustum. At illi dixerunt: Quid ad nos? Tu videris. Et proiecit argenteis in tēplo, recessit, & abiens, laqueo se suspendit. Principes autem sacerdotum acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam: quia pretium sanguinis est. Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli in sepulchram peregrinorum: propter hoc vocatus est ager ille Chalkeldema, hoc est, ager sanguinis, vsq; in hodiernū diem. Tunc impletum est quod dictum est per Hieremiam prophetam, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos, pretium appretiatum, & dederunt eis in agrum figuli, sicut constituit mihi dominus. Iesus autem stetit ante praesidem, & interrogauit eum praeses, dicens: Tu es rex Iudaeorum? Dicit illi Iesus: Tu dicis. Et cum accusaretur à principibus sacerdotū & senioribus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia? Et non respondit ei ad vllū verbum: ita ut miraretur praeses vehementer. Per diem autē solemnem consueuerat praeses populo dimittere vnū vincū, quem voluissent. Habebat autē tunc vincum in signe, qui dicebatur Barrabbam. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis: Barrabbam, an Iesum, qui dicitur Christus? Sciebat. n. quod per inuidiam tradidissent eum. Sedente autē illo pro tribunali, misit ad eū vxor eius, dicens: Nihil tibi & iusto illi: multa. n. passa sum hodie per visum propter eum. Principes autem sacerdotū & seniores persuaserunt populis ut peterent Barrabbam, Iesum verò perderēt. Respondens autē praeses, ait illis: Quē vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barrabbam. Dicit illis Pilatus. Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus? Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis praeses: Quid enim mali fecit? At illi

in Hieremia non inuenitur, In Zacharia verò qui penè vltimus est duodecim prophetarum, quadam similitudo fertur, & quamquam Iesus non multum discrepet, tamen & ordo, & verba diuersa sunt. Legi nuper in quodam Hebraeo volumine, quod Nazarenus scētæ mihi Hebraeus obtulit.

Hieremias apocryphum: in quo hoc ad verbum scripta reperi. Sed tamen mihi videtur magis de Zacharia sumptum testimonium: euangelistarum & apostolorum more vulgato: qui verborum ordine praetermissio, sensus tantum de veteri testamento profertur in exemplum.

¶ Iesus autem stetit ante praesidem: & interrogauit eum praeses, dicens: Tu es rex Iudaeorum? ¶ Pilato nihil aliud interrogato criminis, nisi vtrum rex Iudaeorum sit, arguuntur impietatis Iudaei, quod ne falso quidem inuenire potuerint quod obijcerent Saluatori.

¶ Dicit illi Iesus: Tu dicis. ¶ Sic respondit vt & verum diceret, & sermo eius calumniae nō pareret. Et attende quod Pilato, qui inuitus promebat sententiam, aliqua ex parte responderit: sacerdotibus autem & principibus respondere noluerit, indignos suo sermone iudicans.

¶ Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia? ¶ Ethnicus quidem est, qui condemnat Iesum: sed causam refert in populum Iudaeorum. Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia: Iesus autem nihil respondere voluit, ne crimen diluens à praefide dimitteretur, & crucis villitas differretur.

¶ Habebat autem tunc vincum insignem, qui dicebatur Barrabbam. ¶ Iste in euangelio quod scribitur iuxta Hebraeos, filius magistri eorum interpretatur, qui propter seditionem & homicidium fuerat condemnatus. Offert autem eis optionem Pilatus dimittendi quem velint: latronem, an Iesum: non dubitans Iesum potius eligendum: sciens eum propter inuidiam traditum. Igitur causā crucis manifeste inuidia est.

¶ Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi & iusto illi, &c. ¶ Nota quod dentibus sapē à Deo somnia reuelentur: & quod in Pilato & vxore eius iustum dominum consentibus gentilis populi testimonium sit.

¶ Dicit illi Pilatus: Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus, &c. ¶ Multas liberandi Saluatoris Pilatus occasiones dedit. Primum latronem iusto conferens. Deinde inferens: Quid igitur faciam de Iesu qui dicitur Christus: hoc est, qui rex vester est. Cumque responderent: Crucifigatur, non statim acquieuit: sed iuxta suggestionem vxoris, quae mandauerat: Nihil tibi & iusto illi: ipse quoque respondit: Quid enim mali fecit? Hoc dicendo Pilatus absoluit Iesum. At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur. Vt impletur quod in vigesimo primo psalmo dixerat: Circunderunt me canes multi, & congregato malignantium obsecrabit me. Et illud Hieremia: Facta est mihi hereditas mea sicut

G

Zacharia

H

יְהוֹשֻׁעַ

Hier. 12. b.

leo in silua: dederunt super me vocem suam. Elaiā quoque in hac sententia congruente: Expectaui vt faceret iudicium: fecerunt autem iniquitatem, & non iustitiam, sed clamorem.

a ¶ Videns autem Pilatus, quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret: accepta aqua, lauit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum à sanguine iusti huius, &c.] Pilatus accepit aquam, iuxta illud propheticum: Lauabo inter innocentes manus meas: vt in lauacro manuum eius, gentiliū opera purgarentur: & ab impietate Iudaeorum, qui clamauerunt, crucifige eum, nos alienos faceret: quodammodo hoc contestans & dicens: Ego quidem innocentem volui liberare: sed etiam seditio oritur, & perduellionis mihi contra Cæsarem crimen impingitur, Innocens ego sum à sanguine iusti huius. Iudex qui cogitur contra Christum sententiam ferre, non damnat oblatum, sed arguit offerentes, iustum esse pronuncians qui crucifigendus est. Vos, inquit, videritis. Ego minister sum legum: vestra vox sanguinem fundit.

b ¶ Et respondens vniuersus populus dixit: Sanguis eius super nos, & super filios nostros.] Perseuerat vsque in presentem diem hæc imprecatio super Iudæos, & sanguis domini non auferetur ab eis. Vnde per Elaiam loquitur: Si leuaueritis ad me manus, non exaudiam vos. Manus enim vestra: plena sunt sanguine. Optimam hereditatem Iudæi filij reliquerunt, dicentes: Sanguis eius super nos, & super filios nostros.

c ¶ Tunc dimisit illis Barrabam, Iesum autem flagellatum tradidit eis vt crucifigeretur.] Barrabam latro, qui seditiones faciebat in turbis, qui homicidiorum auctor erat, dimissus est populo Iudaeorum, id est, diabolus: qui vsque hodie regnat in eis: & iccirco pacem habere non possunt. Iesus autem à Iudæis traditus, absoluitur ab vxore Pilati, & ab ipso præside iustus appellatur. Et Centurio constituit quod verè Dei filius sit. Querat eruditus lector, quo modo libi conueniat Pilatum lauisse manus suas & dixisse: Innocens ego sum à sanguine iusti huius: & postea flagellatum tradidisse Iesum, vt crucifigeretur. Sed sciendum est Romanis eum legibus ministrasse, quibus sanctum est, vt qui crucifigitur, prius flagellis verberetur. Traditus est itaque Iesus militibus verberandus, & illud sacratissimum corpus pectusque Dei capax, flagella fecerunt. Hoc autem factum est, vt quia scriptum erat. Multi flagella peccatorum, illo flagellato nos à verberibus liberamur: dicente scriptura ad virum iustum: Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

d ¶ Tunc milites præsidis suscipientes Iesum in pratorium, congregauerunt ad eum vniuersam cohortem, & exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei. Et plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput eius, &c.] Milites quidem, quia rex Iudaeorum fuerat appellatus, & hoc ei scribæ & sacerdotes crimen obiecerant, quod sibi in populo Israël vsurparet imperium: illudentes hoc faciunt, vt nudatum pristinis vestibus induant chlamydem coccineam pro rufo limbo, quo reges veteres utebantur: & pro diademate ponunt ei coronam spineam: pro sceptro regali dant calamum, & adorant quasi regem. Nos autem omnia hæc intelligamus mysticè. Quo modo enim Caiphas dixit: Oportet vnum hominem mori pro omnibus, nesciens quid diceret: sic & isti quæcumq; fecerunt, licet alia mente fecerint, tamen nobis qui credimus, sacramenta tribuerunt. In chlamyde coccineam, opera gentium cruenta sustentat: in corona spinea, maledictum soluit antiquum: in calamo, venenata occidit animalia. Siue calamum tenebat in manu, vt sacrilegium scriberet Iudaeorum.

e ¶ Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius.] Eo tempore completum est: Non auerti faciem meam à confusione sputorum: & tamen cum caput eius percutiant arundine, sustinet cuncta patienter, vt Elaiæ verum ostendat vaticinium, dicentis, Arundinem quaslatam non confringet. ¶ Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, &c.] Quando flagellatur Iesus, & conspuitur, & irridetur, non habet propria vestimenta: sed ea quæ propter nostra peccata sumperat. Cum autem crucifigitur, & illusionis atque irrisionis pompa præterierit, tunc pristinas vestes recipit, & proprium assumit ornatum, statimque elementa turbantur, & creatori testimonium dat creatura.

f ¶ Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyreneum nomine Simonem: hunc angariauerunt vt tolleretur crucem eius.] Nec quis putet huic loco Ioannis euangelistæ historiam esse contrariam. Ille enim dixit, exeuntem domum de pratorio portasse crucem suam: Matthæus autem refert, quod inuenerunt hominem Cyreneum nomine Simonem, quem angariantes imposuerunt ei crucem Iesu. Sed hoc intelligendum est, quod egrediens de pratorio Iesus, ipse portauerit crucem suam, postea obuium habuerint Simonem, cui portandam crucem imposuerint. Iuxta Anagogen verò, crucem Iesu suscipiunt nationes, & peregrinus obediens portat ignominiam Saluatoris.

g ¶ Er venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Caluarie locus.] Audiui quendam exposuisse Caluarie locum, in quo sepultus est Adam: & ideo sic appellatum esse, quia ibi antiqui hominis sit conditum caput, & hoc esse quod Apostolus dicat: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Favorabilis interpretatio, & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra urbem enim & foras portā, loca sunt in quibus truncantur capita damnatorum, & Caluarie, id est, decollatorum sumptere nomen. Propterea autem ibi crucifixus est dominus: vt vbi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrij. Et quomodo pro nobis maledictum crucis factus est, & flagellatus est, & crucifixus: sic pro omnium salute quasi noxius inter noxios crucifigeretur. Sin autem quispiam contendere voluerit, ideo ibi dominam crucifixum, vt sanguis ipsius super Adæ tumulum distillaret: interrogemus eum, quare & alij latrones in eodem loco crucifixi sint? Ex quo apparet Caluariam non sepulcrum primi hominis, sed locum significare decollatorum: vt vbi abundauit peccatum, superabundaret gratia. Adam verò sepultum iuxta Hebron & Arbec, in Iesu filij Naue volumine legimus.

h ¶ Et dederunt ei acetum bibere cum felle mixtum, &c.] Deus loquitur ad Hierusalem: Ego replantavi vineam veram: quo modo facta es in amaritudinem vitis aliena? Amara vitis, amarum vinum facit: quod propinat domino Iesu, vt impleatur quod scriptum est: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quod autem dicitur: Et cum gustasset noluit bibere: hoc indicat, quod gustauerit quidem pro nobis mortis amaritudinem, sed tertia die resurrexit.

i ¶ Postquam autem crucifixerunt eum, diuiserunt vestimenta eius,

neam, opera gentium cruenta sustentat: in corona spinea, maledictum soluit antiquum: in calamo, venenata occidit animalia. Siue calamum tenebat in manu, vt sacrilegium scriberet Iudaeorum.

e ¶ Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius.] Eo tempore completum est: Non auerti faciem meam à confusione sputorum: & tamen cum caput eius percutiant arundine, sustinet cuncta patienter, vt Elaiæ verum ostendat vaticinium, dicentis, Arundinem quaslatam non confringet.

f ¶ Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, &c.] Quando flagellatur Iesus, & conspuitur, & irridetur, non habet propria vestimenta: sed ea quæ propter nostra peccata sumperat. Cum autem crucifigitur, & illusionis atque irrisionis pompa præterierit, tunc pristinas vestes recipit, & proprium assumit ornatum, statimque elementa turbantur, & creatori testimonium dat creatura.

g ¶ Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyreneum nomine Simonem: hunc angariauerunt vt tolleretur crucem eius.] Nec quis putet huic loco Ioannis euangelistæ historiam esse contrariam. Ille enim dixit, exeuntem domum de pratorio portasse crucem suam: Matthæus autem refert, quod inuenerunt hominem Cyreneum nomine Simonem, quem angariantes imposuerunt ei crucem Iesu. Sed hoc intelligendum est, quod egrediens de pratorio Iesus, ipse portauerit crucem suam, postea obuium habuerint Simonem, cui portandam crucem imposuerint. Iuxta Anagogen verò, crucem Iesu suscipiunt nationes, & peregrinus obediens portat ignominiam Saluatoris.

h ¶ Er venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Caluarie locus.] Audiui quendam exposuisse Caluarie locum, in quo sepultus est Adam: & ideo sic appellatum esse, quia ibi antiqui hominis sit conditum caput, & hoc esse quod Apostolus dicat: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Favorabilis interpretatio, & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra urbem enim & foras portā, loca sunt in quibus truncantur capita damnatorum, & Caluarie, id est, decollatorum sumptere nomen. Propterea autem ibi crucifixus est dominus: vt vbi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrij. Et quomodo pro nobis maledictum crucis factus est, & flagellatus est, & crucifixus: sic pro omnium salute quasi noxius inter noxios crucifigeretur. Sin autem quispiam contendere voluerit, ideo ibi dominam crucifixum, vt sanguis ipsius super Adæ tumulum distillaret: interrogemus eum, quare & alij latrones in eodem loco crucifixi sint? Ex quo apparet Caluariam non sepulcrum primi hominis, sed locum significare decollatorum: vt vbi abundauit peccatum, superabundaret gratia. Adam verò sepultum iuxta Hebron & Arbec, in Iesu filij Naue volumine legimus.

i ¶ Et dederunt ei acetum bibere cum felle mixtum, &c.] Deus loquitur ad Hierusalem: Ego replantavi vineam veram: quo modo facta es in amaritudinem vitis aliena? Amara vitis, amarum vinum facit: quod propinat domino Iesu, vt impleatur quod scriptum est: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quod autem dicitur: Et cum gustasset noluit bibere: hoc indicat, quod gustauerit quidem pro nobis mortis amaritudinem, sed tertia die resurrexit.

k ¶ Postquam autem crucifixerunt eum, diuiserunt vestimenta eius,

Esai. 50. c. l. 327 X

Ibi. 42. a. m. 328 l. n. 329 IV

o. 330 VI

p. 331 I

q. 332 I

r. 333 IV

s. 334 I

Ioan. 19. c. D

Ephes. a.

Iosue 14. d.

Hiere. 2. d. Sec. 70.

Esai. 38. c.

HIERON
M. 7. 8.

CANON C Luc. 23. g.

A
 a ¶ Et multa corpora sanctorum, qui dormierant surrexerunt: & exeuntes de monumentis post resurrectionem, &c.] Quo modo Lazarus mortuus resurrexerit, sic & multa corpora sanctorum resurrexerunt, vt dominum ostenderent resurgentem. Et tamen cum monumenta aperta sint, non antea resurrexerunt quam dominus resurgeret, vt esset primo genus resurrectionis ex mortuis. Sanctam autem ciuitatem, in qua visi sunt resurgentes, aut Hierosolymam caelestem intelligamus, aut hanc terrenam, quae ante sancta fuerat. Sicut & Matthaeus appellatur Publicanus, non quod & apostolus adhuc permaneat publicanus, sed quod pristinum vocabulum teneat. Sancta appellabatur ciuitas Hierusalem propter templum & sancta sanctorum, & ob distinctionem aliarum urbium, in quibus idola colebantur. Quando vero dicitur, apparuerunt multis, ostenditur non generalis fuisse resurrectio, quae omnibus apparet: sed specialis ad plurimos, vt hi viderent qui cernere merebantur.

B
 b ¶ Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Iesum, viso terrae motu, & his quae fiebant, timuerunt valde, dicens: Verè filius Dei erat iste.] In alio euangelio post terrae motum manifestior causa miraculi Centurionis exponitur, quod cum vidisset eum spiritum dimisisse, dixerit: Verè filius Dei erat iste. Nullus enim habet potestatem dimittendi spiritum, nisi ille qui animarum conditor est. Spiritum autem in hoc loco pro anima intelligamus, seu quod spirituale & vitale corpus faciat: seu quod animae ipsius substantia spiritus sit, iuxta illud quod scriptum est: Auseres spiritum eorum, & deficient. Et hoc considerandum, quod Centurio ante crucem in ipso scandalo passionis verè Dei filium confiteatur, & Arius in ecclesia praedicet creaturam.

c ¶ Erant autem ibi mulieres multae à longe, quae sequute fuerant Iesum à Galilaea, ministrantes ei.] Consuetudinis Iudaicae fuit (nec ducebatur in culpam, more gentis antiquo) vt mulieres de substantia sua victum atque vestitum praecipitoribus ministrarent. Hoc quia scandalum facere poterat in nationibus, Paulus abiecit se memorat. Dicit enim ipse: Nunquid non habemus potestatem sorores mulieres circumducendi, sicut & ceteri apostoli faciunt? Ministrabant autem domino de substantia sua, vt meteret earum carnalia, cuius illae merebant spiritualia. Non quod indigeret cibus dominus creaturarum, sed vt typum ostenderet magistrorum: quod victu atque vestitu ex discipulis deberent esse contenti. Sed videamus quales comites habuerit: Mariam Magdalenam, à qua septem daemones eiecerat, & Mariam Iacobi, & Ioseph matrem, materteram suam, sororem Mariae matris domini: & matrem filiorum Zebedaei, quae paulo ante regnum liberis postularat, & alias, quas in ceteris euangelij legimus.

d ¶ Cum sero factum esset, venit quidam homo diues ab Arimathia, nomine Ioseph, qui & ipse discipulus erat Iesu, &c.] Diues refertur, non de iactantia scriptoris, quo virum nobilem atque ditissimum referat Iesu fuisse discipulum: sed vt ostendat causam quare à Pilato corpus Iesu potuerit impetrare. Pauperis enim & ignoti non erat ad Pilatum praesidem.

Et multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt: Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Iesum, viso terrae motu, & his quae fiebant, timuerunt valde, dicens: Verè filius Dei erat iste. Erant autem ibi mulieres multae à longe, quae sequute fuerant Iesum à Galilaea, ministrantes ei: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedaei. Cum autem sero factum esset, venit quidam homo diues ab Arimathia, nomine Ioseph: qui & ipse discipulus erat Iesu. Hic accessit ad Pilatum, & petijt corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus. Et accepto corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda. Et posuit illud in monumento suo nouo, quod exciderat in petra, & aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit. Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra sepulcrum. Altera autem die, quae est post parasceuen, conuenerunt principes sacerdotum, & pharisaei ad Pilatum, dicens: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc viuens, post tres dies resurgam. Iube ergo custodiri sepulcrum vsque in diem tertium, ne forte veniant discipuli eius, & furentur eum, & dicant plebi, surrexit à mortuis, & erit nouissimus error peior prior. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam: Ite, custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulcrum, signantes lapidem cum custodibus.

CAPVT XXVIII.

Vespere autem sabbathi, quae lucecit in prima sabbathi, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulcrum. Et ecce terrae motus factus est magnus. Angelus enim domini descendit de caelo: & accedens, reuoluit

lapidem, & cifixisse dominum Saluatorem: nisi sepulcrum custodirent, cohortem acciperent, signarent lapidem, & quantum in illis est, manum opponerent resurgenti, vt diligentia eorum nostrae fidei proficeret. Quanto enim amplius reseruatur, tanto magis resurrectionis virtus ostenditur. Vnde & in monumento nouo, quod excisum fuerat in petra, conditus est: ne si ex multis lapidibus aedificatum esset, suffocilis tumuli fundamentis, ablati furto diceretur. Quod autem in sepulcro ponendus esset, prophetae testimonium est, dicens: Hic habitabit in excisa spelunca petra fortissime. Statimque post duos versiculos legitur: Regem cum gloria videbitis.

CAPVT XXVIII.

Vespere autem sabbathi, quae lucecit in prima sabbathi, venit Maria Magdalene, &c.] Quod diuersa tempora istarum mulierum in euangelij describuntur, non mendacij signum est (vt impij obijciunt) sed sedulae visitationis officium: dum crebro abeunt & recurrunt, & non patiuntur à sepulcro domini diu abesse vel longius.

k ¶ Et ecce terrae motus factus est magnus: Angelus enim domini descendit de caelo, & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix.] Dominus noster vnus atque idè filius Dei & filius hominis, iuxta vtramque naturam, diuinitatis & carnis, nunc magnitudinis suae, nunc humilitatis signa demonstrat. Vnde & in praesenti loco, quamquam homo sit qui crucifixus est, qui sepultus est,

Et accepto corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda.] Ex simplici sepultura domini, ambitio diuitum condemnatur: qui nec in tumulis quidem possunt carere diuitijs. Possumus autem iuxta intelligentiam spiritualem & hoc sentire, quod corpus domini non auro, non gemmis & ferico, sed lintamine puro obuoluedum sit: quamquam & hoc significet, quod ille in sindone munda inuoluit Iesum, qui pura mente eum susceperit.

f ¶ Et posuit illud in monumento suo nouo, quod exciderat in petra: & aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit.] In nouo ponitur monumento, ne post resurrectionem ceteris corporibus remanentibus resurrexisset alius fingeretur. Potest autem & nouum sepulchrum, Mariae virginalem vterum demonstrare, saxumque ostio appositum, & saxum magnum, ostendere absque auxilio plurimorum sepulchrum non potuisse referari.

g ¶ Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria sedentes contra sepulcrum, &c.] Ceteris relinquētibz dominum, mulieres in officio perseuerant, expectantes quod promiserat Iesus: & ideo meruerunt primae videre resurgentem, quia qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit.

h ¶ Iube ergo custodiri sepulcrum vsq; in diem tertium, &c.] Non suffecerat principibus sacerdotum & scribis ac pharisaeis cruentum: nisi sepulcrum custodirent, cohortem acciperent, signarent lapidem, & quantum in illis est, manum opponerent resurgenti, vt diligentia eorum nostrae fidei proficeret. Quanto enim amplius reseruatur, tanto magis resurrectionis virtus ostenditur. Vnde & in monumento nouo, quod excisum fuerat in petra, conditus est: ne si ex multis lapidibus aedificatum esset, suffocilis tumuli fundamentis, ablati furto diceretur. Quod autem in sepulcro ponendus esset, prophetae testimonium est, dicens: Hic habitabit in excisa spelunca petra fortissime. Statimque post duos versiculos legitur: Regem cum gloria videbitis.

g 346 II h 347 VI

i 348 I

k 349 I

l 350 VI m 351 X

D

a 352 I

Sup. 10. c.

Esa 33. c. Sec. 70. Ibidem.

HIERON

VI. 7. 8.

CANON
E

Luc. 1. c.
Sup. 1. d.

b 353
II

Luc. 2.
Sup. 4. b.

Mat. 1. b.

c 354
II

d 355
X

qui clausus tumulo, quem lapis oppositus cohibet: tamen, quæ foris aguntur, ostendunt filium Dei: sol fugiens, tenebræ ingruentes, terra commota, velum scissum, saxa dirupta, mortui suscitati, angelorum ministeria, quæ ab initio natiuitatis eius Deum probabant. Ad Mariam Gabriel venit: cum Ioseph angelus loquitur: idem pastoribus nunciat: angelorum postea auditur chorus, dicentium: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Tentatur in solitudine, & post victoriam statim seruiunt angeli. Nunc quoque angelus venit custos sepulcri dominici, & in vestitu candido signat gloriam triumphantis. Necnon ascendente ad cælos domino, duo angeli in Oliueti monte cernuntur, pollicentes apostolis secundum Saluatoris aduentum.

a ¶ *Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui, &c.]* Custodes timore perterriti, instar mortuorum stupefacti iacent, & tamen angelus non illos, sed mulieres consolatur: Nolite timere vos. Illi, inquit, timeant, in his perseueret pavor, in quibus permanet incredulitas. Ceterum vos, quia Iesum queritis crucifixum, audite quod resurrexerit, & promissa perfecit.

b ¶ *Venite, & videte locum vbi positus erat.]* Vt si meis verbis non creditis, vacuo credatis sepulcro: & gradu concito pergit, ac nunciate discipulis eius.

c ¶ *Quia surrexit, & ecce præcedit vos in Galilaam.]* Hoc est, in volutabrum gentium, vbi ante error erat & lubricum, & firmo ac stabili pede vestigium non ponebat.

d ¶ *Et exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno currentes nunciare discipulis eius.]* Duplex mentes mulierum tenebat affectus, timoris & gaudij, alter de miraculi magnitudine, alter ex desiderio resurgentis: & tamen uterque facmineum concitabat gradum. Pergebant ad Apostolos, vt per illos fidei seminarium spargeretur.

e ¶ *Et ecce Iesus occurrit illis, dicens: Auete.]* Quæ sic quærebant, quæ ita currebant, merebantur obuium habere dominum resurgentem, & primum audire: Auete, vt maledictum Euzæ mulieris, in mulieribus subuerteretur.

f ¶ *Ille autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, &c.]* Istæ accedunt, & tenent pedes eius, quia adorauerunt eum. Ceterum illa, quæ quærebat viuentem cum mortuis, & nesciebat adhuc filium Dei surrexisse, meritò audit: *Ne tangas me: nondum enim ascendi ad patrem meum.*

g ¶ *Tunc ait illis Iesus: Nolite timere.]* Et in veteri & in nouo testamento hoc semper obseruandum est, quod quando augustior aliqua apparuerit visio, primum timor pellitur, vt sic mente placata possint quæ dicunt audiri.

h ¶ *Ite, nunciate fratribus meis, vt eant in Galilaam: ibi me videbunt. Quæ cum abissent, ecce quidam de custodiibus venerunt in ciuitatem, &c.]* His fratribus, de quibus in alio loco dixit:

Annunciabo nomen tuum fratribus meis, qui Saluatorem nequaquam in Iudæa conspiciunt, sed in gentium multitudine.

i ¶ *Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, &c.]* Custodes miraculum confitentur:

ad urbem concitæ redeunt, nunciant principibus sacerdotum, quæ viderint, quæ facta conspexerint. Illi qui debuerant conuerti ad penitentiam, & Iesum querere resurgentem, perseuerant in malitia, & pecuniam, quæ ad vsum templi data fuerat, vertunt in redemptionem mendacij: sicut antea triginta argenteos dederant Iudææ proditori. Omnes igitur qui stipe templi, & his quæ conferuntur ad vsum ecclesiæ, abutuntur in alijs rebus, quibus suam expleant voluntatem: similes sunt scribarum & sacerdotum, redimentium mendaciam, & Saluatoris sanguinem.

k ¶ *Vndecim autem discipuli abierunt in Galilaam, in montem vbi constituerat illis Iesus.]* Post resurrectionem Iesus in monte Galilææ conspicitur, ibique adoratur, licet quidam dubitent, & dubitatio eorum nostram augeat fidem. Tunc manifestius ostenditur Thomæ, & Iarus lancea vulneratum, & manus fixas demonstret clauis.

l ¶ *Accedens Iesus loquutus est eis dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.]* Illi potestas data est, qui paulò ante crucifixus, qui sepultus in tumulo, qui mortuus iacuerat: qui postea resurrexit. In cælo autem & in terra potestas data est, vt qui ante regnabat in cælo, per fidem credentium regnet in terris.

m ¶ *Euntes autem docere omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti.]* Primum docent omnes gentes, deinde doctas intingunt aqua. Non enim potest fieri, vt corpus baptismi recipiat sacramentum, nisi ante anima fidei susceperit veritatem. Baptizantur autem in nomine patris & filij & spiritus sancti, vt quorum vna est diuinitas, vna sit largitio: nomenque trinitatis, vnus Deus est.

n ¶ *Docentes eos seruare omnia quæcumque mandauimus vobis.]* Ordo præcipuus: Iussit apostolis vt primum docerent vniuersas gentes: deinde fidei intingerent sacramentum, & post fidem ac baptismum quæ essent obseruanda præciperent. Ac ne putemus leuia esse quæ iussa sunt & pauca, addidit: Omnia quæcumque mandauimus vobis. Vt quicumque crediderint, qui in trinitate fuerint baptizati, omnia faciant quæ præcepta sunt.

o ¶ *Et ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.]* Qui vsque ad consummationem sæculi cum discipulis se futurum esse promittit, & illos ostendit semper esse victuros, & se nunquam à credentibus recessurum. Qui autem vsque ad consummationem mundi sui præsentiam pollicetur, non ignorat eam diem, in qua se scit futurum cum apostolis.

Commentariorum Hieronymi in Matthæum finis.

D I V O